

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Brazílsko-africké vztahy po nástupu Lula da Silvy

Adam Křížek

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Brazílsko-africké vztahy po nástupu Lula da Silvy

Adam Křížek

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

.....

Poděkování:

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D za cenné připomínky a rady při psaní této práce.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Profil brazilské politiky.....	4
2.1. Přeměna Brazílie v regionální mocnost	4
2.2. Hospodářské a politické problémy v Brazílii (2015 – 2016)	7
2.3. Zahraniční politika Brazílie (2003 – 2018).....	9
2.3.1. Období 2003 – 2011	9
2.3.2. Období 2012 – 2018	11
3. Spolupráce Brazílie s Afrikou.....	13
3.1. Předpoklady a motivy zahraniční spolupráce.....	13
3.2. Formy spolupráce	15
3.2.1. Koncept Jih-Jih.....	17
3.3. Rozvojové oblasti a projekty.....	19
3.3.1. Zemědělství	20
3.3.2. Zdravotnictví	23
3.3.3. Vzdělání.....	24
3.4. Další vzájemné vztahy a výměny.....	25
4. Spolupráce Brazílie s vybranými africkými zeměmi.....	29
4.1. Vztahy Brazílie se státy PALOP a charakteristika těchto zemí	29
4.1.1. Rozvojová a další spolupráce se zeměmi PALOP	30
4.2. Brazílsko-jihoafrické vztahy	34
5. Závěr.....	38
6. Seznam pramenů a literatury.....	43
7. Resumé.....	54

Seznam použitých zkratek

ABC	Brazilská agentura pro rozvoj (Agência Brasileira de Cooperação)
AfDB	Africká rozvojová banka (African Development Bank)
AGRA	Aliance pro zelenou revoluci v Africe (Alliance for a Green Revolution in Africa)
ASA	Fórum Afrika – Jižní Amerika (Cúpula América do Sul-África)
AU	Africká unie (African Union)
BASIC	blok čtyř velkých nově rozvinutých zemí (Brazílie, Indie, JAR, Čína)
BNDES	Brazilská rozvojová banka (Banco Nacional de Desenvolvimento Econômico e Social)
BRICS	uskupení Brazílie, Ruska, Indie, Číny a JAR
CDS	Jihoamerická obranná rada v rámci UNASUL (Conselho de Defesa Sul-Americano)
CPDOC	Brazilské výzkumné centrum (Centro de Pesquisa e Documentação de História Contemporânea do Brasil)
CPLP	Společenství portugalsky mluvících zemí (Comunidade dos Países de Língua Portuguesa)
CSIR	Rada pro vědecký a průmyslový výzkum (Council of Scientific & Industrial Research)
CSN	Jihoamerické společenství národů (Comunidad Sudamericana de Naciones)
DFID	britské Ministerstvo pro mezinárodní rozvoj (Department for International Development)

ECOWAS	Hospodářské společenství států západní Afriky (The Economic Community of West African States)
EMBRAPA	Brazilská zemědělská společnost pro výzkum (Empresa Brasileira de Pesquisa Agropecuária)
FAO	Organizace OSN pro výživu a zemědělství (Food and Agriculture Organization)
FARA	Fórum pro zemědělský výzkum v Africe (The Forum for Agricultural Research in Africa)
FIOCRUZ	Nadace Oswalda Cruze (Fundação Oswaldo Cruz)
FINEP	brazilská agentura pro inovace (Financiadora de Estudos e Projetos)
FTAA	Americká zóna volného obchodu (Free Trade Area of Americas)
IBRAF	Brazilsko-africký institut (Instituto Brasil África)
IBSA	dialogového fórum Indie, Brazílie, JAR
IFPRI	Mezinárodní výzkumný ústav pro potravinovou politiku (International Food Policy Research Institute)
G20	Skupina států s největšími ekonomikami (Group of Twenty Finance Ministers and Central Bank Governors)
GHFSI	Globální iniciativa pro boj proti hladu a potravinovou bezpečnost (Global Hunger and Food Security Initiative)
HDI	Index lidského rozvoje (Human development index)
IADB	Meziamerická rozvojová banka (Inter-American Development Bank)
MERCOSUL	Společný trh jihu (Mercado Comum do Sul)

MINUSTAH	peacekeepingová mise OSN na Haiti (Mission des Nations Unies pour la stabilisation en Haïti)
MMF	Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund)
NDB	Nová rozvojová banka (New Development Bank)
PAA AFRICA	Program pro potravinovou a výživovou bezpečnost v Africe (Purchase from Africans for Africa)
PALOP	Skupina portugalsky mluvících afrických zemí (Países Africanos de Língua Oficial Portuguesa)
PEC-G	Program pro vysokoškolské studenty (O Programa de Estudantes-Convênio de Graduação)
PEC-PG	Program pro vysokoškolské absolventy (O Programa de Estudantes-Convênio de Pós-Graduação)
PSDB	Strana brazilské sociální demokracie (Partido da Social Democracia Brasileira)
PT	Dělnická strana (Partido dos Trabalhadores)
rBLH	Brazilská síť bank pro mateřské mléko (Rede Brasileira de Bancos de Leite Humano)
SACU	Jihoafrická celní unie (Southern African Customs Union)
SENAI	Agentura ve vzdělávání pro průmysl (Serviço Nacional de Aprendizagem Industrial)
UNASUL	Unie jihoamerických národů (União de Nações Sul-Americanas)
UNDP	Rozvojový program OSN (United Nations Development Programme)
UNESCO	Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

UNODC	Úřad OSN pro drogy a kriminalitu (United Nations Office on Drugs and Crime)
USAID	Agentura Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj (United States Agency for International Development)
WFP	Světový potravinový program (World Food Programme)
WTO	Světová obchodní organizace (World Trade Organization)
YTTP	Program pro technické vzdělávání mladých lidí (Youth Technical Training Program)
ZOPACAS	Zóna pro mír a spolupráci jižního Atlantiku (Zona de Paz e Cooperação do Atlântico Sul)

1. Úvod

V posledních dvou dekadách se do popředí mezinárodního dění dostávají nové mocnosti, jejichž význam v mezinárodním systému roste po politické, ekonomické i ideové stránce. Jednou z těchto zemí je i Brazílie, jejíž ekonomika patřila v prvním desetiletí mezi nejrychleji rostoucí na světě. Pozornost si získala nejen v rámci svého regionu, ale i na světové scéně. Ke zviditelnění Brazílie ve světě začalo docházet již v 90. letech minulého století. Toto století celosvětově doprovázel významný proces globalizace, jenž podpořil Brazílii v úsilí o vytváření podmínek spojených s politickou a ekonomickou stabilitou země, což vedlo Brazílii k tomu, aby se mohla otevřít na regionální i globální úrovni. V souvislosti s novou integrační strategií země došlo ke změně podílu účasti aktérů v brazilské zahraniční politice, kdy se zvyšovala pravomoc prezidenta. Již prezident Fernando Henrique Cardoso, který začal provozovat prezidentskou diplomacii, si byl vědom, že nezbytností pro naplnění ambice získání stálého křesla v Radě bezpečnosti OSN, jakožto vysokého cíle Brazílie, byla konsolidace demokratických hodnot ve vlastní zemi a nutnost angažovat se na mezinárodním poli v oblasti ochrany lidských práv a podpory demokracie.

Výraznější zviditelnění Brazílie na mezinárodní scéně se nejvíce projevilo za vlády bývalého prezidenta Luize Inácia Lula da Silvy, který v podstatě navázal na úspěchy svého předchůdce, avšak svým aktivním přístupem se snažil prosazovat ve větší míře národní zájmy v regionální i mezinárodní politice. Brazílie zvyšovala svou snahu v hledání nových partnerů, a zintenzivňovala vzájemné vztahy se stávajícími partnery. Kromě tradičních vztahů se zeměmi Latinské Ameriky měla zájem zlepšit vztahy s Afrikou a Asií. V rámci globálního Jihu usilovala o spolupráci se srovnatelnými partnery, jako je např. Jihoafrická republika a také se podílela na vytváření mezinárodních uskupení, od čehož si slibovala větší vliv v mezinárodních organizacích, zejména v OSN a dále dosažení pozitivního přínosu v ekonomice. Zahraniční politika Lula da Silvy zaznamenala významnou proměnu, která se projevila zvýšeným zájmem o Afriku a zejména pak o lusofonní africké země. Lula považoval rozvíjení brazilsko-afrických vztahů, jejichž vznik se datuje od doby kolonialismu, za přirozené. Tím, že Brazílie zažívala v letech 2002 – 2011 mimořádný ekonomický

růst, který byl významným faktorem ovlivňující zahraniční politiku, byl umožněn Brazílii posun směrem k rozšíření jejích zahraničněpolitických aktivit. Hlavní koncepční strategií brazilské zahraniční politiky se stala jiho-jihní spolupráce, v jejímž rámci byl zdůrazňován rozvoj vztahů s africkými zeměmi, které pojí s Brazílií mnoho společných faktů.

Počátek současného století se na černém kontinentu nesl v duchu „Africké renesance“, ke které vyzval africké národy bývalý prezident JAR Thabo Mbeki. Tato celoafrická vize, která iniciovala k obnovení sebevědomí, hospodářské prosperitě, míru a stabilitě afrických regionů, nicméně nebyla zatím naplněna. Africký kontinent přitahuje světovou pozornost svou bohatostí přírodních zdrojů. Navzdory těžebnímu rozmachu v minulém desetiletí, Afrika zůstává jedním z nejchudších regionů na světě.

Cílem této bakalářské práce je zjistit, jak se změnil vztahy mezi Brazilskou federativní republikou a africkými zeměmi po nástupu Lula da Silvy. Budu se zabývat otázkou, jak funguje spolupráce mezi dvěma rozvojovými regiony v jižní části světa, jejím významem a přínosem pro obě strany. Zajímavá je pro nás skutečnost, že se jedná o spolupráci mezi regiony třetího světa. Obsah práce bude zaměřen na léta 2003 až 2018.

Práci rozdělím do tří kapitol. První kapitola bude věnována Brazílii, jakožto ústřednímu aktéru. Budu se v ní zabývat jejím celkovým obrazem a okolnostmi, za kterých Brazílie dosáhla postavení regionální mocnosti v Latinské Americe. Prostředí země je důležité zmínit pro lepší představu o tom, za jakých podmínek Brazílie získala nové postavení i na světové scéně. V této kapitole se také budu zabývat zahraniční politikou Brazílie, včetně jejích principů a aspektů týkajících se rozvojové pomoci, ke které aktivně přispívá v nemalé míře na africkém kontinentě. Základem zahraniční politiky se stala již zmíněná jiho-jihní spolupráce s orientací především na Afriku.

Druhá kapitola bude zaměřena na otázku, proč dochází ke vzájemným brazilsko-africkým vztahům, které se dají označit za solidární i strategické. Do této kapitoly jsem zahrnul formy spolupráce a vytváření jiho-jihních společenství. V další části této kapitoly se budu věnovat rozvojovým sektorům, jejichž fungování je důležité

pro vnitřní stabilitu země. Nejrozsáhlejší oblastí, ve které se Brazílie angažuje v Africe, je zemědělství. V této oblasti Brazílie dosáhla ve své zemi velkých úspěchů, které pro ni znamenaly, že z dovozce potravin se stala světovým výrobcem a vývozcem potravin. Své zkušenosti s výzkumem a technologiemi zemědělských produktů se vzhledem k podobnému ekosystému snaží aplikovat prostřednictvím projektů i v afrických zemích. Součástí udržitelného rozvoje je také spolupráce v oblasti zdravotnictví a vzdělávání. Největšími příjemci zdravotnických projektů jsou africké portugalsky mluvící země, přičemž Brazílie jako nový netradiční dárce se zapojuje do hledání efektivních způsobů rozvoje ve zdravotnictví. Obsahem kapitoly budou také další vzájemné vztahy a činnost zemí v různých organizacích.

V poslední kapitole budu analyzovat brazilsko-africké vztahy na vybraných státech Afriky. Brazílie se angažuje v rámci celého afrického kontinentu. Z tohoto kontinentu jsem zvolil lusofonní africké země a Jihoafrickou republiku, se kterými Brazílie udržuje vzájemné vztahy, z nichž bych zdůraznil rozvojovou pomoc především v lusofonních státech. Jako kritérium výběru zemí jsem určil objem obchodu a investic Brazílie ve zvolených afrických zemích. Ze zdroje, ve kterém jsou uvedeni největší obchodní afričtí partneři Brazílie v roce 2012, jsem konkrétně vybral zemi na třetím místě, kterou je JAR. Z lusofonních afrických zemí je Angola v tomto zdroji uvedena jako čtvrtý největší obchodní partner Brazílie (Alves 2013: 40). Kromě různé intenzity obchodních vztahů a investiční činnosti, se také budu věnovat dalším vzájemným vztahům v různých oblastech a charakteristikám vybraných zemí, jako je např. postavení v regionu či vyspělost demokratických hodnot.

V závěru bakalářské práce brazilsko-africké vztahy zhodnotím a provedu jejich srovnání ve vybraných afrických státech. Vzhledem k omezenému počtu českých zdrojů budu využívat primárně cizojazyčných odborných pramenů z internetu.

2. Profil brazilské politiky

Brazílie patří mezi významné regionální ekonomické mocnosti v Latinské Americe, přičemž v posledních letech posiluje svou roli také na celosvětové úrovni. Její zahraniční politika, která k tomu v letech 1995 – 2010 bezesporu napomohla, zaujala svou strategií a nástroji, které přispěly k jejímu vzestupu (Grausová – Rudolfová 2018: 65). Teorii analýzy rozvoje jako sociálního procesu, do jehož ekonomické složky pronikají složité otázky sociálních vztahů, popsal F. H. Cardoso, který zaostalost a hospodářskou závislost na rozvinutých zemích spatřoval také uvnitř těchto zemí nacházejících se na periferii mezinárodního ekonomického systému (Cardoso 2007: 12–34). Rozvinutost země je dána celkovým stavem země, přitom primárně měřitelnými hodnotami tohoto stavu jsou HDP a HDI, které v roce 2016 zařadily Brazílii s hodnotou HDP 8651 USD na obyvatele a HDI 0,75 mezi rozvíjející se země (Investopedia 2016).

K brazilské historii však patří i stagnace v oblasti ekonomického nebo politického vývoje, jenž v Brazílii může ovlivňovat prezidentský režim, kdy hlava státu je současně předsedou vlády, jejíž moc omezuje robustní federalismus a fragmentovaný politický systém, jenž vytváří roztržičnost kongresu. Duální legitimita brazilského politického systému se projevila v letech 2016 – 2017 vládou vedenou viceprezidentem, která však v Brazílii není ničím novým, ba naopak je již tradičním jevem zvláště v krizových chvílích brazilského vývoje (Grausová – Rudolfová 2018: 35–45).

2.1. Přeměna Brazílie v regionální mocnost

Brazílie se v kontextu významných globalizačních procesů v průběhu 20. století postupně začala měnit v regionální mocnost. Pojmem regionální mocností se dá označit země, která vykazuje takové chování, jímž je schopna ovlivnit celý svůj region tak, aby akceptoval její dominantnost a vůdcovství, tím, že ji bude následovat v jejích krocích. Důležitým rysem takového statusu je politická snaha o jeho získání, vnitřní stabilita země a ochota okolních států uznat její postavení. Předpokladem takového vlivu na ostatní země jsou objektivní vlastnosti, kterými musí země disponovat jako

např. aktivita v oblasti regionálních otázek, potenciál vykonávat roli vůdce a aktivita při jednání globálních otázek (Piknerová, Šanc 2014: 26–27).

Ambice Brazílie jako regionální mocnosti se začaly naplňovat již za prezidenta Cardosa, za jehož vlády však nepřesahovaly rámec Latinské Ameriky. Jeho nástupce Lula da Silva navázal na jeho započatou činnost spojenou zejména s regionální integrací. I pro Lulu měla Latinská Amerika v zahraniční politice stěžejní význam, který se projevoval pokračováním a vytvářením nových projektů, které posilovaly postavení Brazílie v regionu. Tím, že Mexiko bylo vyřazeno z tohoto regionu, Brazílie přišla o konkurenčního soupeře a mohla se tak věnovat ostatním rivalům (Venezuela, Argentina), kteří měli také zájem stát se lídrem regionu. Brazílie se snažila získáním role regionální mocnosti o prosazení na globální úrovni, kterého prezident Lula dosáhl přesáhnutím mocenských regionálních ambic mimo americký kontinent. Právě za Lula da Silvy došlo k největšímu zviditelnění Brazílie na mezinárodním poli, kdy začala být vnímána jako nová mocnost mající vliv na současnou světovou politiku (Bethell 2010).

Brazílie ve své dlouhodobé strategii utváření zahraniční politiky kladla důraz na nezávislost, jejíž podstatou byly vlastní cíle. Strategie autonomie, která byla v zemi stěžejní v době studené války, byla zaměřena na vlastní autonomní rozvoj a vnitřní trh. V 80. letech minulého století, které bylo v Brazílii spjato s hospodářským úpadkem, koncem vojenského režimu a počátkem demokratizačních procesů, začala ve společnosti narůstat potřeba vzniku nové vývojové strategie. Stávající koncepce byla nahrazena autonomním integračním procesem, který se vyznačuje dodržováním liberálních mezinárodních pravidel a vytvářením institucí na mezinárodním poli. Dalším významným jevem byl pluralismus aktérů, kteří začali ovlivňovat zahraniční politiku. Do této doby mělo Ministerstvo zahraničních věcí tzv. Itamaraty, jehož byrokracie byla nezávislá na ostatních státních institucích, monopolní postavení v Brazílii ohledně veškerých mezinárodních a obchodních záležitostí. Přejedem k této inovační strategii, kterou započali bývalí prezidenti Fernando Collor de Mello a Itamar Franco, došlo k odchýlení politiky od izolacionismu. V roce 1995 po nástupu prezidenta Fernanda Henrique Cardosa došlo ke změnám v působnosti Ministerstva

zahraničních věcí, které se týkaly převedení některých kompetencí na jiné subjekty, jako je např. Ministerstvo financí. V důsledku posílení prezidentských pravomocí převzal Cardoso do svých rukou tvorbu koncepce zahraniční politiky Brazílie a měl i dominantní postavení při rozhodujících mezinárodních jednáních. Cardoso usiloval o integraci do světové politiky cestou spolupráce s rozvinutými státy jako USA či zeměmi EU, přičemž si uvědomoval, že snadnější navazování vztahů s těmito státy se podaří, pokud bude mít Brazílie vůdčí postavení v rámci Latinské Ameriky. Prostředníkem pro získání pozice regionální mocnosti se stalo sdružení volného obchodu MERCOSUL, jehož členy v době prezidentství Cardosa byly Argentina, Brazílie, Paraguay a Uruguay. Průlomovou událostí regionálního integračního procesu bylo setkání v Brazílii, konané v hlavním městě Brasília roku 2000, kterého se zúčastnili všichni jihoameričtí prezidenti. Význam tohoto setkání spočíval nejen v návrhu Dohody o volném obchodu mezi MERCOSUL a Andským společenstvím, které sdružovalo Bolívii, Peru, Ekvádor, Kolumbii a Venezuelu, ale i v symbolické rovině, neboť se jednalo o vůbec první společnou schůzku všech představitelů tohoto regionu, kteří rovněž vyslali vzkaz o jednotě jihoamerického kontinentu.

Lula, který nastoupil do funkce prezidenta v roce 2003 a započal skoro čtrnáctiletou vládu Dělnické strany (Partido dos Trabalhadores PT), stavěl na ekonomické a finanční politice předešlé vlády svého předchůdce, kterou inovoval s ohledem na vnitřní i vnější potřeby země. Lula v rámci pluralizace rozšířil aktéry podílející se na tvorbě zahraniční politiky o soukromou sféru a obchodní partnery. Jednotlivá ministerstva nechal rozšířit o zahraniční oddělení, která byla v kompetenci Itamaraty a také vytvořil místo pro prezidentského poradce v mezinárodních otázkách (Grausová – Rudolfová 2018: 67–77). Lula zavedl v Brazílii rozsáhlý sociální program pomoci chudým (Bolsa Família), který napomohl ke značnému zvýšení životní úrovně velkého množství Brazilců, což mělo vliv na vytvoření silné střední třídy, která se stala převažující složkou ve společnosti. Prosazováním rozvoje infrastruktury, který souvisel s rozmachem soukromých podniků a také výrazným zvýšením výroby energie především ropy a ethanolu, došlo k vytvoření nových pracovních míst, což vedlo ke snížení nezaměstnanosti. Za úspěch, kdy došlo ke zlepšení sociální zaostalosti společnosti spolu s jejím ekonomickým růstem, o jehož prosazování se snažil i

v zahraniční politice, dostal prezident Lula da Silva řadu mezinárodních ocenění jako např. Prince of Asturias.¹ Díky uspokojivému rozpočtovému přebytku byl v roce 2005 předčasně splacen dluh Mezinárodnímu měnovému fondu (MMF) (Santos 2005). Lula pokračoval v prohlubování regionální integrace s vidinou zajistit co největší vliv Brazílie na globální úrovni. Tomuto cíli sloužil blok MERCOSUL, který s dalšími regionálními partnery vytvořil institucionalizované Jihoamerické společenství národů (CSN), ze kterého se v roce 2007 profilovala Unie jihoamerických národů UNASUL. Podepsáním ustavující smlouvy v roce 2008 prezidenty dvanácti států a ratifikací šesti zemí (Argentina, Bolívie, Ekvádor, Guyana, Peru a Venezuela) se stal UNASUL právně podloženým politickým aktérem. V rámci UNASUL byl vytvořen orgán Jihoamerické obranné rady (CDS), který se věnoval konzultacím v otázce obrany a tzv. nových hrozeb. Tento orgán měl také zajistit regionu bezpečnost, obchodní výnos z vojenského zboží a redukovat vliv Spojených států v Jižní Americe. Lula obohatil dosavadní strategii autonomie integrací strategií autonomie diverzifikací, která se projevila nejen vztahem s vyspělými zeměmi, ale i s rozvojovými státy a zejména s regionálními mocnostmi ovlivňující globální Jih jako Čína, Indie, Rusko a JAR (Grausová – Rudolfová 2018: 78–97). Zánikem bipolarity v mezinárodním systému a připravenou stabilizací země předešlou vládou se vytvořily příznivé podmínky, díky nimž v Brazílii spolu s dosažením stabilizace měny, snížením inflace, zvýšením cen komodit rozhodujících pro brazilský export a přílivem investic ze zahraničí, zažívala země mezi lety 2002 – 2013 mimořádný ekonomický vzestup (Hanson 2012).

2.2. Hospodářské a politické problémy v Brazílii (2015 – 2016)

Nástupkyní prezidenta Lula da Silvy byla zvolena v roce 2010 Dilma Rousseffová, která byla stejně jako Lula z Dělnické strany, jejíž vládnutí bylo ukončeno impeachmentem v roce 2016 (Gallas 2016). Ekonomický růst v letech 2002 – 2013 již v roce 2014 začal stagnovat a následně ho vystřídala v roce 2015 a 2016 recese, kdy Brazílie zažívala nejhorší propad od roku 1948, přičemž v roce 2015 pokleslo její HDP o 3,8 % a v roce 2016 o 3,6 %. Snížení cen surovin, čínské

---

¹ Prince of Asturias je ocenění za mimořádný přínos v oblastech kultury, vědy či mezinárodních vztahů. Lula tuto cenu získal za boj proti hladu, chudobě a sociálnímu vyloučení v roce 2003.

poptávky, spotřeby a investic oslabilo brazilskou ekonomiku, jejíž úpadek měl vliv na dění v zemi, kde zůstaly značné nerovnosti sociálních podmínek obyvatel mezi jednotlivými regiony a kde došlo v posledních letech k nárůstu negativních jevů jako např. kriminalita či rasistické projevy. Sebevědomí nepřidalo ani neúspěšné reprezentování brazilských fotbalistů na MS, jež se konalo v roce 2014 v Brazílii. Jedním z vlivů, který přispěl ke zvýšení HDP v roce 2017 o 0,7 %, byl pokles nezaměstnanosti, přičemž pro rok 2018 byl optimistický odhad oživení brazilské ekonomiky o 1,5 % HDP (Santader 2019).

Hospodářské problémy v letech 2015 – 2016 úzce souvisely s politickou krizí, kdy se Rousseffová dostala do sporu s vlastní stranou a Lulou kvůli liberálnímu zastánci Joaguimu Levymu, kterého jmenovala ministrem financí. V této době prezidentka, ač porazila v druhém kole prezidentských voleb v roce 2014 kandidáta Strany brazilské sociální demokracie (Partido da Social Democracia Brasileira PSDB), měla již velmi slabou pozici (Grausová – Rudolfová 2018: 59). Neudržitelnost vlády Rousseffové umocňovalo odhalování korupčních praktik a skandálů souvisejících s financováním státní ropné společnosti Petrobras, které byly zjištěny prakticky na všech úrovních širokého politického spektra (Santader 2019). Proti Rousseffové byl zahájen v prosinci 2015 předsedou dolní komory Poslanecké sněmovny obviněným Eduardem Cunuhou proces impeachmentu, ovšem na základě nepodložených důkazů, který v dubnu 2016 potvrdil zvláštní výbor Poslanecké sněmovny. Vyvolaný proces s Rousseffovou, který proběhl za okolností, kdy u 34 kongresmanů z celkového počtu 65 bylo vedeno vyšetřování, byl kritizován spolu s politickými představiteli. Vrcholem politické korupce byl nástup viceprezidenta obviněného z korupce Michela Temera v srpnu 2016 do funkce prezidenta, který se rozhodl vykonávat svůj dočasný mandát až do roku 2018, přestože nebyl v oblibě široké veřejnosti, která volala po nových volbách. Těm však bránila rigidita prezidentského režimu (Grausová – Rudolfová 2018: 61). Temera vystřídal ve funkci vítěz prezidentských říjnových voleb 2018, bývalý vojenský kapitán Jair Bolsonaro, kandidát a předseda krajně pravicové strany. Zvolení nového prezidenta, který má podporu velkofarmářů v amazonské oblasti, vyvolává rozporuplné reakce strachu a nejistoty pro jeho výroky na adresu žen, homosexuálů, afrických potomků otroků až po vymezení se proti neziskovým

organizacím (Brum 2018). Nicméně aby se země rozvíjela a mohla investovat do důležitých oblastí jako infrastruktura, vzdělání a zdraví, je potřeba provést zejména změnu důchodového systému, řešit otázku daňové reformy a privatizace podniků (Picanço 2018).

2.3. Zahraníční politika Brazílie (2003 – 2018)

Zahraníční politika má své významné místo v brazilské politice, neboť její aktivity mají vliv na vytváření jak domácích tak mezinárodních vztahů. Aktivity v oblasti zahraniční politiky v uplynulých dvou desetiletích dovedly zemi k mimořádnému vzestupu, kdy stoupla její prestiž ve světě. Osobnost prezidenta v Brazílii hraje ve vývoji zahraniční politiky významnou roli, což může být jednou z příčin růstu nebo útlumu země.

2.3.1. Období 2003 – 2011

Zahraníční politika Brazílie se vždy odvíjela od její ekonomické situace, jejímž odrazem za vlády prezidenta Lula v letech 2002 – 2011, kdy HDP dosáhlo nejvýraznějších hodnot, byla její zvýšená aktivita v mnoha směrech. Jedním z projevů rozšíření aktivit byla snaha reformovat Radu bezpečnosti OSN tak, aby sama Brazílie získala stále členství a mohla zastupovat zájmy Latinské Ameriky a zájmy rozvojových zemí ve Světové obchodní organizaci (WTO). Dále v její zahraniční politice byly zaznamenány změny v přístupu posílení participace v mírových misích OSN, např. v rámci peacekeepingové mise MINUSTAH na Haiti v roce 2004 měla Brazílie na starost vedení celé akce. Do této doby se Brazílie podílela výhradně na mírových aktivitách v Latinské Americe a lusofonních státech Afriky. V neposlední řadě do aktivit patřil vznik nových mezinárodních koalic zejména mezi nastupujícími mocnostmi globálního Jihu, jejichž vytvoření mnohdy iniciovala Brazílie. Příkladem takové koalice, jejíž vznik začátkem našeho tisíciletí podnítil Lula, je dialogové fórum IBSA (Indie, Brazílie, JAR). Dalším takovým uskupením nových vlivných ekonomik, které se začaly utvářet v téže době, je skupina BRICS (Brazílie, Rusko, Indie, Čína, JAR). Za zmínku stojí také členství Brazílie v uskupení BASIC (Brazílie, Indie, JAR,

Čína) vzniklé v roce 2009, v jehož rámci diskutují ministři životního prostředí v pravidelných schůzkách na téma klimatických změn a společně pak vystupují na mezinárodních setkáních k dané problematice, kde hájí zájmy bloku BASIC a rozvojových zemí. Dalším prvkem rozšíření zahraničněpolitických vztahů byla propagace a prohloubení strategie jiho-jihní spolupráce (Grausová – Rudolfová 2018: 93–102).

Jedním z regionů, na který za Lula da Silvy Brazílie kladla velký důraz v rámci jiho-jihní spolupráce, byl africký kontinent. Významným aspektem zahraniční politiky za Lulovy administrativy byla nová role donora, která znamenala, že se země díky hospodářskému vzestupu stala silnou ekonomickou mocností a byla tak schopna poskytovat rozvojovou pomoc chudým zemím, z nichž se zaměřila na státy Latinské Ameriky a Afriky. Ve vztahu k Africe Lula vyzdvihoval kulturní blízkost a historické vazby, na jejichž základě za své éry zintenzivnil kvantitativně i kvalitativně brazilsko-africké vztahy především se zeměmi lusofonní Afriky (Grausová – Rudolfová 2018: 106).

V době svého prezidentství se Lula snažil do zahraničněpolitických témat promítnout domácí politické snahy jako např. boj s hladem a se sociální nerovností, čímž vyjádřil a poukázal na solidaritu postoje „non-indifference“² vůči chudým a potřebným. Tímto postojem chtěl také narušit hegemonii USA a asymetrický vztah mezi zeměmi Severu a Jihu v mezinárodních finančních a obchodních otázkách (Amorim 2010). Vykonavatelem záležitostí zahraniční politiky bylo Ministerstvo zahraničních věcí (Itamaraty), které již za Cardosa ztratilo výsadní postavení díky pluralizaci aktérů, kdy se na tvorbě zahraniční politiky kromě dalších ministerstev začaly podílet i další subjekty. Takovým subjektem byla Brazilská agentura pro rozvoj (ABC), která je podřízena Ministerstvu zahraničních věcí. Za praktickou stránku dohod a její provádění zodpovídají agentury jako EMBRAPA, která působí v oblasti zemědělství, FIOCRUZ ve zdravotní péči a SENAI ve vzdělávání pro průmysl. V rámci technické spolupráce Jih-Jih hrají roli nevládní organizace jako Alfabetizacao Solidária nebo Viva Rio, které v Africe realizují sociální projekty. Diplomatické a

---

² Non-indifference znamená postoj, který je založený na smyslu pro lidstvo bez rozdílu.

ministerské pozice za Lula byly obsazovány členy Dělnické strany, čímž se odlišoval od předešlé vlády, která preferovala spíše na těchto místech odborníky bez ohledu na stranictví. Na formování zahraniční politiky a diplomacie se výrazně podílel prezident, což je patrné např. v jeho častějších cestách do zahraničí (Grausová – Rudolfová 2018: 94–95). Tradičním cílem brazilské zahraniční politiky je, aby Brazílie byla považována za mírumilovnou zemi, k čemuž slouží zásada upřednostňování diplomatického řešení sporů před ozbrojeným bojem a dlouhodobé principy, k nimž patří dodržování mezinárodního práva a respektování suverenity jiných zemí. Brazílie byla často v roli vyjednávače při řešení mezinárodních sporů mezi různými státy, kdy uplatňovala pro ni typický multilateralismus. Nezávislá zahraniční politika Lula upřednostňovala strategii Jih-Jih před vstupem do Americké zóny volného obchodu (FTAA) či spoluprací s Evropskou unií, neboť Lula nechtěl přijít o spojenectví s rozvojovými zeměmi jižní polokoule. Postoj Brazílie k obchodním otázkám hájil Matias Spektor, vedoucí pracovník Brazilského výzkumného centra (CPDOC), který tvrdil, že obchodní politika není jenom o tom, že stát bude bohatší, ale bude i náročnější, avšak někteří kritici označili tento vztah pro Brazílii za omezující a nepřinášející žádné konkrétní výsledky (Hanson 2012).

2.3.2. Období 2012 – 2018

Po Lulovi se stala v roce 2011 prezidentkou Brazílie Dilma Rousseffová, kterou jako svou nástupkyni navrhl sám Lula. Rousseffová víceméně pokračovala v dosavadní orientaci zahraniční politiky, ale s menší intenzitou pro mezinárodní záležitosti, čemuž nasvědčoval nižší podíl Ministerstva zahraničních věcí na státním brazilském rozpočtu, který v roce 2003 tvořil 0,5 % a v roce 2013 0,28 %. Dalším faktem bylo, že v roce 2015 poklesl rozpočet Brazilské agentury pro rozvoj o 25 % ve srovnání s rokem 2012, což zapříčinilo omezení počtu projektů v rozvojových zemích (Marcondes 2017: 4–16). Mezinárodní strategie zahraniční politiky za Rousseffové začala trpět nedostatkem zájmu a lhostejností pro mezinárodní záležitosti, které nedokázala spojit s podporou domácích cílů vlády. Její pád je také hlavně přisuzován jejímu vysoce centralizujícímu způsobu vedení, který nebyl vhodný pro řízení takové mocnosti, jako je Brazílie. V chápání zahraniční politiky se Rousseffová

odlišovala od svých předchůdců tím, že se nesnažila řešit problémy v rámci svých přívrženců, ale na poli OSN (Stuenkel 2017). V květnu 2013 se Rousseffová zúčastnila 50. výročí založení Africké unie v Addis Abebě, kde ve svém vystoupení naznačila posun ve strategii Jih-Jih od solidární orientace směrem k obchodním a strategickým cílům (Marcondes 2017: 4–16). Projevem solidarity Dilmy Rousseffové k africkým zemím, bylo v roce 2013 rozhodnutí o zrušení skoro 900 milionového USD dluhu afrických zemí, jehož zrušení má kromě solidárních důvodů další aspekty jako např. založení nových úvěrů v Brazílské rozvojové bance (BNDES) na činnost obchodních společností v Africe (BBC 2013).

K výraznějším změnám v zahraniční politice došlo v roce 2016 za dočasné vlády Michela Temera, jehož ministr zahraničí José Serra nechal vypracovat studii o nákladech na udržování velvyslanectví v Africe v souvislosti s myšlenkou jejich možného zrušení, kdy Serra prohlásil, že bude uplatňována ve vztahu Jih-Jih pragmatická solidarita vůči zemím globálního Jihu a nikoli přístup s nízkými ekonomickými příjmy či vysokými náklady na diplomacii jako dosud. Tento pravicový postoj vůči globálnímu Jihu s důrazem na Afriku se setkal s kritikou ze strany levice (Barasuol 2016). Jaký ale bude vývoj spolupráce zemí globálního Jihu a do jaké míry dojde ke změnám brazilsko-afrických vztahů za současného úřadujícího prezidenta Bolsonara, je předčasné hodnotit (Grausová – Rudolfová 2018: 111).

3. Spolupráce Brazílie s Afrikou

Se začátkem nového tisíciletí, ve spojitosti s prezidentstvím Lula da Silvy, započala další etapa vývoje brazilsko-afrických vztahů, která se vyznačovala velkou dynamičností. Brazílie měla diplomatické vztahy se všemi africkými zeměmi, které jsou součástí OSN již před nástupem Lula do funkce, ale teprve od roku 2003 došlo k enormnímu zvýšení počtu zastupitelských úřadů v Africe z dosavadních 18 na 37 a naopak v hlavním městě Brasília k navýšení afrických ambasád z původních 16 na 34. Během svých funkčních období Lula podnikl 12 cest do Afriky, při kterých navštívil 27 zemí, přičemž první návštěva zavedla Lulu v roce 2003 na Svatý Tomáš a Princův ostrov (Alves 2013: 37). Cestovní diplomacie napomohla vybudovat vzájemné vztahy a různými dohodami vytvořit příznivé podmínky pro různé formy spoluprací mezi Brazílií a africkými zeměmi. Oboustrannou spokojenost zúčastněných zemí Brazílie a států Afriky měly podporovat nově vzniklé formy spolupráce v různých uskupeních či organizacích (Stolte 2013).

Vzájemné vztahy mezi Brazílií a Afrikou se do budoucna jeví velmi perspektivně, neboť oba regiony, díky zkušenostem s obchodem s africkými otroky, k sobě mají blízko z mnoha důvodů. I když o výraznějším pokroku, kdy stoupl zájem Brazílie o africký kontinent, se dá mluvit až v prvním desetiletí tohoto tisíciletí, došlo poměrně za krátkou dobu k vytvoření různých forem spolupráce (Hylmarová 2014).

3.1. Předpoklady a motivy zahraniční spolupráce

Nedílnou součástí mezinárodních vztahů jsou morální cíle rozvojové spolupráce. V tomto směru hrají úlohu také země, které si prošly postavením recipienta a nyní se zapojují do rozvojových projektů v méně vyspělých zemích. Cílem rozvojové spolupráce je dlouhodobý udržitelný rozvoj zemí, který je zaměřen na problematiku otázek uvnitř rozvojových zemí (Schuftan 2011).

Klíčovou osobou v prvních dvou desetiletích nového tisíciletí, s níž je spojován zvýšený zájem o africký kontinent, je Lula da Silva. V této době došlo k intenzivnější

spolupráci Brazílie s ostatními zeměmi, ale vztah s Afrikou Lula považoval za morální povinnost splacení jakéhosi dluhu z koloniální doby, ve které docházelo v rámci třístranného obchodu k importu afrických otroků zejména z Konga a Angoly na americký kontinent. O vytvoření podmínek pro vstřícnou spolupráci afrických zemí s Brazílií se Lula zasloužil svým osobním hlediskem, charismatem a průbojností. Předpoklad vztahů lze také spojit s brazilskou populací, ve které je nejvíce potomků s africkými kořeny mimo Afriku.

Další spojitost vzájemných vztahů lze spatřovat v kulturních a jazykových vazbách, především s portugalsky mluvícími africkými zeměmi (PALOP), které se staly odrazovým můstkem pro spolupráci Brazílie s dalšími státy subsaharské Afriky a francouzsky mluvícími zeměmi jako Benin, Mali a Senegal. V Africe zaujaly brazilské změny a reformy, které v Brazílii vedly k dosažení demokracie a zlepšení sociální úrovně a které by mohly být vzorem pro rozvoj i v Africe, čímž by se odpoutala od závislosti na západních zemích. Podobnost geografických a klimatických podmínek nabízí možnosti rozvoje spolupráce v oblasti tropického zemědělství a zajištění potravin, což by ve svém důsledku snížilo závislost zemí Afriky na cizích státech (Mahmoud 2014).

Primární motivací brazilských aktivit v Africe byla snaha získat politické partnery, kteří by Brazílii pomohli prosazovat její politické snahy na mezinárodním poli. Prioritním cílem Brazílie je získat postavení světového hráče, k čemuž slouží jako nástroj rozvojová pomoc spojená s mezinárodními otázkami jako jsou snaha snížit chudobu, boj proti AIDS či podpora energetické bezpečnosti. Zvýšení brazilského angažmá za Lula mělo i stránku obchodní, která spočívala ve větší míře přímé zahraniční investiční činnosti a investicích brazilských podniků v Africe. Důkazem intenzivnějšího obchodu bylo jeho více než šestinásobné zvýšení mezi lety 2000 – 2011, kdy se jeho hodnota 4,2 miliard USD zvýšila na 27,6 miliard USD (Stolte 2013). Spolupráce s Afrikou znamenala nové obchodní příležitosti pro významné brazilské firmy, mezi které patří Petrobras investující do těžby ropy a zemního plynu (Nigérie, Angola, Rovnicková Guinea, Tanzanie aj.), stavební firma Odebrecht (Mauritánie, DR Kongo, Kamerun aj.), Camargo Correa zaměřující se na projekty v oblasti

infrastruktury v Angole, těžební společnost CVRD (Jihoafrická republika, Guinea, Angola, Mosambik, DR Kongo aj.) a Vale (Angola, Guinea, Maroko, Mosambik aj.), jenž je hutnickým gigantem (Fontaine nedatováno: 13–15, Grausová – Rudolfová 2018: 109). Snaha Brazílie ovlivnit hospodářskou situaci v afrických zemích je motivována návratností v dlouhodobějším výhledu. Na jedinečný přístup k Africe má dopad i to, že je Brazílie relativně soběstačná v surových komoditách a otázka hledání nových zdrojů nebyla nikdy prioritním cílem zájmu o Afriku na rozdíl např. od Číny (White 2013: 119).

Brazílie má také ambice prosadit se jako lídr v oblasti obrany a bezpečnosti v jižním Atlantiku, jehož strategický význam představuje objev podmořských ložisek ropy a plynu. Brazílie, která v uplynulém desetiletí modernizovala své námořnictvo, v rámci ochranné brazilské strategie spolupracuje s africkými zeměmi podél západního pobřeží Afriky na vytvoření společné jižní identity. Tato spolupráce, kterou Brazílie poskytuje černému kontinentu, zahrnuje např. školení vojenského personálu nebo zásobování hlídkovými plavidly, dále spočívá v boji proti pirátství a distribuci drog do západoafrických překladišť (Abdenur 2013a).

3.2. Formy spolupráce

Brazílie využívá ve vztazích s jinými zeměmi jak forem bilaterálních tak multilaterálních (Souza 2013). Bilaterální spolupráce se mohou účastnit dvě různé země, nebo organizace z těchto dvou zemí. Tato spolupráce vychází ze vztahu mezi vládami, které udržují vztahy v rámci mezinárodní spolupráce. Tyto vztahy zprostředkovávají zastupitelské úřady nebo agentury, které mají kooperační úlohu (MinMinas nedatováno). Bilaterální rozvojová spolupráce umožňuje větší kontrolu nad prováděním této činnosti v druhé zemi (Souza 2013).

Multilaterální spolupráce je taková, která je prováděna a zpracovávána prostřednictvím mezinárodních nebo regionálních organizací, které ji následně poskytnou recipientské zemi. Ke spolupráci jsou využívány vlastní zdroje nebo prostředky poskytnuté členskými státy na konkrétní projekty (MinMinas nedatováno).

Multilaterální spolupráce Brazílie probíhá primárně prostřednictvím OSN a Meziamerické rozvojové banky (IADB) (OECD nedatováno).

Brazílie velmi často využívá trilaterální formy v technické spolupráci, která je uskutečňována v rozvojové zemi, kdy spolupracuje s jinou zemí nebo mezinárodní organizací. Brazílie se rovněž zapojuje do trilaterální formy spolupráce v rozvojových zemích s tradičními dárcovskými partnery a mezinárodními organizacemi, ze které má sama prospěch, hlavně díky spojení s významným dárce. Trilaterální spolupráce je taková spolupráce, která probíhá mezi tradičními zeměmi a novými netradičními zeměmi za účelem poskytnutí pomoci rozvojovým zemím. Dochází v ní ke spojení komparativních výhod zúčastněných stran. Např. Brazílie poskytne své technologické postupy přizpůsobené africkým podmínkám a tradiční stát poskytne finanční prostředky, což ve finále umožní lepší operativní přístup v průběhu spolupráce s cílem co nejlepších výsledků v rozvojové zemi (ABC nedatováno).

Mezi největší partnery trilaterální spolupráce s Brazílií patří Německo, s kterým společně provádějí od roku 2010 projekty např. v oblasti životního prostředí v afrických zemích (GIZ nedatováno). Dalším hlavním partnerem Brazílie z hlediska počtu projektů je Japonsko, pro nějž spolupráce s Brazílií v Africe má zásadní význam. Příkladem spolupráce je projekt ProSAVANA (Stuenkel 2013). Mezinárodními organizacemi, se kterými Brazílie nejčastěji spolupracuje, jsou např. Rozvojový program OSN (UNDP), Světový potravinový program (WFP) a Úřad OSN pro drogy a kriminalitu (UNODC) (OECD nedatováno).

Veškerou mezinárodní technickou spolupráci mezi Brazílií a dalšími zeměmi nebo mezinárodními organizacemi má na starost rozvojová agentura ABC, která je přidruženým subjektem Ministerstva zahraničních věcí Brazílie. ABC dostala mandát, který ji opravňuje vyjednávat, koordinovat, vykonávat a monitorovat technické projekty, které vznikly na základě dohod mezi Brazílií a jinými zeměmi a mezinárodními organizacemi. ABC hraje významnou politickou úlohu při vytváření moderního obrazu Brazílie v Latinské Americe a ve světě. Mnohaleté zkušenosti Brazílie s technickou mezinárodní spoluprací umožňují Brazílii uzavírat dohody s

rozvinutými a rozvojovými zeměmi. Vzhledem ke společným kulturním vazbám a klimatickým podobnostem s Afrikou, zde snáze dochází k rozvoji pomocí aplikování modelových brazilských postupů v sociální a hospodářské oblasti (ABC nedatováno).

3.2.1. Koncept Jih-Jih

Koncepce Jih-Jih spočívá ve vzájemné spolupráci rozvojových zemí, jejíž širší a obecný výklad je vysvětlen jako politická spolupráce zemí na bilaterální úrovni nebo na úrovni partnerství v koalicích za účelem větší vyjednávací schopnosti na světových fórech OSN či WTO a jako protiváha ekonomického tlaku vyspělých zemí ve vztazích Sever-Jih. Úzká a konkrétnější koncepce má rozměr technický, jehož podstatou je výměna znalostí, dovedností, zdrojů a technologií rozvojových zemí a ekonomický, který je spoluprací v oblasti obchodu a financí (Patrício nedatováno: 15). Koncepce Jih-Jih není výlučně zaměřena jen na rozvojové země nebo na geografickou polohu, ale jejím znakem je horizontálnost, kdy vztah je tvořen na bázi dobrovolnosti a rovnocennosti ve shodě všech účastníků konané akce (Santos 2014). Brazilský způsob poskytování spolupráce má své specifické zásady, mezi něž patří reagování na poptávku rozvojových zemí, nezasahování do záležitostí uvnitř země a nepodmiňování spolupráce. Díky takovému netradičnímu přístupu se brazilská zahraniční pomoc stává pro přijímající země atraktivní. Spolupráce Jih-Jih přináší také výhody pro Brazílii tím, že konsoliduje brazilské vztahy s partnery, buduje vědecké kapacity, zvyšuje snahy odborníků a posiluje instituce v zúčastněných zemích. Největšími partnery této spolupráce Brazílie v Africe jsou země PALOP (ABC nedatováno). Spolupráce Jih-Jih zahrnuje i netechnickou pomoc, která má podobu také odpuštění dluhů. Příkladem odpuštění dluhu je rozhodnutí Dilmy Rousseffové z roku 2013 o zrušení skoro 900 milionové USD částky africkým zemím, z nichž nejvíce zadlužené země jsou Konžská republika s dluhem 350 milionů USD, Tanzanie s 237 miliony USD a Zambie s dluhem 113 milionů USD. Dalšími dlužníky jsou Pobřeží slonoviny, Gabon, Guinea-Bissau, Mauritanie, DR Kongo, Guinea, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Senegal a Súdán. Zvýšená pozornost při schvalování dluhové úlevy v brazilském kongresu bude věnována zemím DR Kongo, Senegal a Súdán z korupčních důvodů a genocidy v těchto zemích (Frayssinet 2013).

Prvním příkladem jiho-jihní spolupráce bylo dialogové fórum IBSA, jehož vznik inicioval v roce 2003 prezident Lula da Silva. Členy sdružení jsou nové mocnosti (Indie, Brazílie, JAR), které jsou zároveň regionálními mocnostmi Jihu, s nimiž má Brazílie společné to, že v minulosti byly také koloniemi, mají multietnickou populaci a vyznávají demokracii (IBSA nedatováno). Spolupráce IBSA se věnuje třem hlavním oblastem, kterými jsou politická koordinace, sektorová spolupráce a pomoc rozvojovým zemím prostřednictvím fondu IBSA. Zástupci zemí se setkávají na summitech této organizace, na kterých proběhlo sedm tematických fór na úrovni akademiků, obchodníků, malých a středních podnikatelů, žen, redaktorů, místní správy a poslanců. V rámci politické koordinace, země našli společný přístup k tématům jako demokracie, lidská práva, sociální začleňování a udržitelný rozvoj. IBSA podněcuje debaty týkající se např. reforem globálních politických institucí a cílů Agendy 2030. Sektorová spolupráce probíhá s podporou čtrnácti společných pracovních skupin, které se zaměřují na sociální, hospodářský a environmentální rozvoj. Třetí oblast tvoří pomoc rozvojovým zemím z prostředků fondu IBSA pro zmírnění chudoby a hladu prostřednictvím projektů. Země IBSA se zavázaly ke každoročnímu příspěvku jednoho milionu USD do fondu této organizace. Za úspěšné aktivity byl tento fond několikrát oceněn (Itamaraty nedatováno). Lula spařoval ve vytvoření společenství IBSA opozici vůči postojům rozvinutého světa k rozvojovým zemím a chtěl tak vyvážit moc tradičních zemí. Ve svých přístupech k rozvojovým zemím se Lula snažil promítnout přednosti brazilského modelu demokratického vývoje, aby se Brazílie mohla prosadit v rozvojových afrických zemích. IBSA sloužila Brazílii k tomu, aby se mohla zasazovat o reformu Rady bezpečnosti OSN a přispět ke spravedlivějšímu globálnímu řádu svými demokratickými ideály a metodami soft power (Kurtz-Phelan 2013).

Dalším významným uskupením nových rostoucích ekonomických mocností, které se posunuly do role dárce, jimiž jsou Brazílie, Rusko, Indie, Čína a Jihoafrická republika, je BRICS. Tato skupina zemí se začala formovat již v roce 2003 původně bez Jihoafrické republiky, která byla připsána do seznamu jejích členů v roce 2011, kdy došlo ke změně označení BRIC na BRICS. Smyslem BRICS je fungování jako politické aliance, které Brazílii pomáhá upevňovat pozici v mezinárodním systému a jednat s významnými aktéry. Díky BRICS vzniklo prostředí pro obchodní aktivity

Brazílie se silnými světovými ekonomikami, jejichž hlavní představitelé se pravidelně setkávají na summitech (Chen 2018). V kontextu období světové finanční krize se konal v roce 2009 v ruském Jekatěrinburgu první ustavující summit, kterého se zúčastnili zástupci zemí BRICS, aby posoudili jeho existenci (Thorne 2018). V rámci omezení vlivu USA či EU na rozvojové země Jihu, dala koalice BRICS v roce 2014 podnět pro zřízení Nové rozvojové banky (NDB), která má financovat rozvojovou činnost v rámci BRICS a ostatních rozvojových zemí (Grausová – Rudolfová 2018: 93–102). Tématem devátého summitu, který se uskutečnil v roce 2017 v čínském Siamen, bylo posouzení několikaletého pokroku tohoto uskupení, které potvrdilo kromě shodných linií také rozdíly. Rozdílnost jednotlivých zemí spočívá v politické, kulturní i ekonomické stránce. Ukázalo se, že země rozdílně reagují na propady ve světové ekonomice, zatímco Čína a Indie odolává tlakům, Rusko a Brazílie jsou na tom hůře, což se projevilo v Brazílii její politickou nestabilitou. Velkým zásahem pro BRICS byl brazilský impeachment Dilmy Rouseffové a následně činnost jejího nástupce Michela Temera. Členové skupiny optimisticky plánují další rozšiřování bloku o další země např. Mexiko nebo Egypt vytvořením BRICS+ (Thorne 2018).

3.3. Rozvojové oblasti a projekty

Afrika se stala po roce 2003 druhým nejdůležitějším regionálním partnerem Brazílie v mezinárodní rozvojové spolupráci hned po Latinské Americe. Za vlády prezidenta Lula došlo k více než trojnásobnému zvýšení objemu financí vyčleněných pro brazilskou mezinárodní rozvojovou pomoc, a to ze 158 milionů USD v roce 2005 na 704 milionů USD v roce 2010. Africká rozvojová spolupráce činila v roce 2010 30 milionů USD a podílela se 22 % na celkové zahraniční rozvojové spolupráci Brazílie. Velká část rozvojové pomoci Afrike je pomoc technická, která představuje 57 % z celkové technické spolupráce Brazílie, přičemž Afrika je hlavním partnerem této spolupráce. Technická spolupráce je charakteristická převodem nehmotných kompetencí, jako jsou dovednosti, technologie a znalosti, jejichž výstupem pak je ekonomická a sociální hodnota, kterou nelze přesně vyčíslit na rozdíl od klasické rozvojové pomoci. Technická spolupráce vzrostla zejména po roce 2005 a v následujících dvou letech po finanční krizi, která proběhla v roce 2008 (Souza 2013:

5–7). Mezi netechnickou spoluprací patří humanitární pomoc, stipendia pro zahraniční studenty a příspěvky mezinárodním organizacím (Alves 2013: 42). Dalším typem je vědecká a technologická spolupráce, která funguje prostřednictvím výměny odborníků a spolupráce na různých projektech. Dále rozlišujeme pomoc finanční, kterou lze rozdělit na nevratnou, na klasické půjčky nebo zvýhodněné úvěry (MinMinas nedatováno).

Až 26 % prostředků technické spolupráce je poskytnuto pro rozvojovou oblast v zemědělství, 22 % pro oblast zdravotnictví, 14 % je určeno na vzdělávání a odbornou přípravu, 5 % jde na životní prostředí, 5 % do oblasti energie, 4 % na veřejný systém, 3 % městskému rozvoji, 2 % sociálnímu rozvoji, 2 % plánování rozvoje a 17 % ostatním odvětvím. Největším africkým partnerem rozvojové brazilské spolupráce je Mosambik, následuje Svatý Tomáš a Princův ostrov, Angola, Kapverdské ostrovy, Alžírsko, Guinea-Bissau, Senegal, Benin, Ghana, Keňa a další (Souza 2013: 5–7).

3.3.1. Zemědělství

Zemědělství je významným oborem brazilských aktivit rozvojové spolupráce na celém africkém kontinentě, který disponuje více než polovinou světové dosud nevyužité orné půdy. Zemědělství v Africe se potýká s velmi nízkou produktivitou práce, malou výnosností ovlivňující používání zastaralé techniky, problémy se získáváním přístupu na trhy a financováním. V oblasti vodního hospodářství Afrika využívá vlastních obnovitelných zdrojů jen minimálně, a v důsledku toho je zemědělství z více než 90 % závislé na přírodních srážkách. Všechny tyto faktory mají negativní dopad na potravinovou soběstačnost Afriky, která je závislá na dovozu zemědělských komodit ze zahraničí (Juma 2015). Většina afrického obyvatelstva na venkově žije v extrémní chudobě spojené s nedostatkem jídla a špatným přístupem k vodě. I když rozmanitost agroekologických zón nabízí možnost pro pěstování různých zemědělských komodit a výrobků, je potřeba při zavádění zemědělských praktik zohledňovat konkrétní klimatické a sociálně-ekonomické podmínky v jednotlivých zemích (Veras 2017).

Pro rozvoj zemědělského sektoru v Brazílii je významná činnost brazilské výzkumné zemědělské společnosti EMBRAPA, která spadá pod brazilské Ministerstvo zemědělství, živočišnou výrobu a zásobování, jejímž úkolem je hledat řešení pro udržitelný rozvoj zemědělského sektoru využíváním znalostí, technologií a inovací. Svá střediska má po celé Brazílii, ale své aktivity provádí i na mezinárodní úrovni. EMBRAPA měla v roce 2010 78 bilaterálních dohod s 56 zeměmi a 89 institucemi v oblasti výzkumu a technologií. Společnost se podílí na aktivitách také v africkém prostředí (WEforum nedatováno). V roce 2006 byla v ghanském hlavním městě Akkře otevřena kancelář EMBRAPA Afrika, která je umístěna v komplexu Rady pro vědecký a průmyslový výzkum (CSIR) a nachází se ve stejné budově jako Aliance pro zelenou revoluci v Africe (AGRA) a Mezinárodní výzkumný ústav pro potravinovou politiku (IFPRI). EMBRAPA také úzce spolupracuje s Fórem pro zemědělský výzkum v Africe (FARA). Strategické umístění kanceláře EMBRAPA umožňuje navazovat vztahy s ostatními vědeckými středisky a účastnit se mezinárodních rozvojových aktivit v oblasti agropodnikání, zemědělských vstupů a výzkumu semen. Významnou iniciativou brazilské společnosti EMBRAPA s ostatními partnery např. s FARA, je podpora zaměřená na rozvoj zemědělských technologií v Africe, na kterých spolupracují brazilští a afričtí vědci ve výzkumných zemědělských institucích. Výzkum využívá brazilské technologické postupy a poskytuje platformu brazilských odborných znalostí v Africe. Výzkum se v některých zemích Afriky věnoval např. zkvalitněním odrůd rýže a banánů (Amanor 2016).

Úspěšnou aktivitou byl projekt Cotton 4 + Togo zaměřený na šíření technologií a vhodných zemědělských postupů pro pěstování bavlny, který realizovala EMBRAPA ve spolupráci s agenturou ABC, jehož cílem byla udržitelnost vývoje v sociálně-kulturních, ekonomických, technologických a environmentálních otázkách (Cabral nedatováno). První etapa projektu byla dokončena v roce 2013 a zahrnovala Benin, Burkinu Faso, Čad a Mali. V této fázi bylo v Mali zprovozněno komplexní odborné středisko, jehož součástí bylo vybudování kanceláří, specializovaných laboratoří, školicích středisek a dalších pracovišť. Činnost střediska se specializovala na zkvalitnění produkce, např. genetického zlepšení rostlin nebo účinné ochrany proti škůdcům s cílem přizpůsobit produkty a zvýšit výnosnost v afrických zemích. Druhá

etapa projektu započala v roce 2014 a zahrnovala dalšího partnera, jímž se stalo Togo. Úspěšný projekt, jehož součástí je sdílení zkušeností, vedl k rozšíření spolupráce v oblasti pěstování bavlny mezi Brazílií a dalšími africkými zeměmi, jako jsou Malawi, Mosambik, Tanzanie a Keňa. Tento projekt získal v roce 2016 ocenění S3 Award za udržitelný rozvoj v soutěži jiho-jihní spolupráce pořádanou UNDP, kde se umístil na druhém místě (UNDP nedatováno).

Dalším příkladem aktivity koordinované organizací EMBRAPA je program ProSAVANA, který je provozován v rámci trojstranné spolupráce mezi Brazílií, Japonskem a Mosambikem. Jeho provádění bylo zahájeno v roce 2006 a bylo plánováno v horizontu dvaceti let. Tento program, který zahrnuje otázky výzkumu, podpory rozvoje venkova a územního plánování, je zaměřen na přeměnu 14 milionů hektarů nevyužitých půd v severní části Mosambiku na úrodnou půdu s ohledem na bezpečnost potravin. Plán proměnit část africké savany na jeden z nejproduktivnějších zemědělských regionů byl inspirován transformací brazilské savany, která se stala největším světovým producentem a exportérem sóji (Amanor 2016). Projekt ProSAVANA má své odpůrce a kritiky zejména z řad místních zemědělců, kteří se obávají společností hledajících obchodní příležitosti. Zemědělci z této oblasti jsou znepokojeni, že nemohou zasahovat do jednání, která jsou vedena partnery projektu s vládou Mosambiku ohledně pozemků např. v záležitosti vytváření velkých plantáží. Druhým problémem tohoto projektu při jeho realizaci byla absence hlediska místních zemědělců a jejich způsobu života, který je založen na vlastní produkci a prodeji přebytků na místních trzích, což by mohlo vést k napětí mezi místní komunitou. Třetí důvod je spojen s ekologií a spočívá v možném znečištění prostředí potravinářskými a zemědělskými podniky. Další obavou je zničení lesů, místní půdy a také znehodnocení prostředí užitím chemických hnojiv a pesticidů při pěstování plodin. Čtvrtá výhrada je v orientaci na vývoz zemědělských produktů, které poškodí zabezpečení potravin nejen v této oblasti, ale i v celém Mosambiku. V reakci na kritiku projektu ProSAVANA některé organizace začaly uvažovat o ukončení nebo revitalizaci projektu (Berkeley MDP nedatováno).

Pozitivní ohlasy měl program PAA AFRICA podporující potravinovou a výživovou bezpečnost zranitelných skupin afrického obyvatelstva, jehož první etapa započala v roce 2012 za podpory Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO) a Světového potravinového programu (WFP), vlády Brazílie a britského Ministerstva pro mezinárodní rozvoj (DFID). Program byl zahájen v Etiopii, Malawi, Mosambiku, Nigeru a Senegalu a zaměřoval se na podporu drobných zemědělců, jejichž produkty byly pravidelně dodávány zejména do afrických škol. Projekt zohledňoval i zdravou výživu školáků zaváděním potravin, které obsahují velké množství bílkovin, jako jsou luštěniny, čerstvá zelenina a ovoce do školních zařízení, čímž přispěl k zdravému vývoji nejen dětí ve většině zemí. K úspěchu projektu přispěla dobrá vzájemná spolupráce mezi vládami a občany jednotlivých zemí v provádění a součinnosti spojenou s národními zájmy. Programem byl zajištěn stálý přístup zemědělských farem na trhy, tím, že jim byl zajištěn odbyt potravin, čímž se zároveň posilovala schopnost menších rodinných farmářů. Jádrem PAA Afrika je neustálé sdílení zkušeností a zjištěných poznatků mezi jednotlivými aktéry (IPC-IG 2017).

3.3.2. Zdravotnictví

V oblasti zdravotnictví se brazilská rozvojová spolupráce s Afrikou uskutečňuje hlavně v zemích, kde je úředním jazykem portugalština, z nichž největšími příjemci zdravotnických projektů jsou Mosambik, následují Kapverdy a Angola. Tato spolupráce je zaštitěna Ministerstvem zdravotnictví Brazílie. Realizaci projektů provádí nadace FIOCRUZ, která je nejvýznamnější vědecko-technologickou zdravotnickou organizací v Latinské Americe. V roce 2008 byl v Mosambiku zřízen Regionální úřad pro Afriku (FIOCRUZ), který koordinuje činnosti v oblasti zdravotní péče v regionu. Hlavní oblastí brazilské spolupráce je zdravotní péče ohledně HIV/AIDS, malárie, dengue, péče pro matky s dětmi, technologické výroby léků, regulace farmacie, vzdělávání odborníků a vysokoškoláků v oborech jako je lékařství, veřejné zdraví a epidemiologie. Projekty, které se v současnosti v Africe provádějí, jsou zaměřeny na předávání odborných znalostí, proškolení, zajišťování zboží nebo vybavení. Realizace brazilských projektů však v současné době nemá právní podklad, což může komplikovat budoucí spolupráci. Brazilský model rozvojové zdravotní

pomoci je pro přijímající africké nízko příjmové země atraktivní z důvodu pomoci na základě jejich poptávky. Na fóru o účinnosti pomoci konaném v roce 2011 v Busanu, které se věnovalo efektivitě spolupráce ve zdravotnictví, byla vypracována změna ve způsobu koncepce rozvojové spolupráce. Byl zde vytvořen nový konsensus, který přináší inkluzivnější model rozvojové spolupráce ve zdravotnictví zaměřený na výsledky, globální partnerství a transparentnost, v němž jednotliví poskytovatelé mají určité závazky (Russo 2014).

Za významnou přítomnost v Africe můžeme považovat projekt výstavby továrny na výrobu antiretrovirálních léků (ARV) v mosambickém Maputu, jehož myšlenka byla realizována v roce 2003 na základě dohody mezi brazilským prezidentem Lula da Silvou a prezidentem Mosambiku Joaguimem Chissanem. Základem tohoto projektu byly cíle, jejichž podstata spočívala v zajištění dodávek ARV na léčbu HIV/AIDS v zemi, zahájení výroby farmaceutických generik a snížení závislosti země od dovážených či darovaných léků. Pomoc byla také zaměřena na vyškolení místních odborníků pro výrobu farmaceutických přípravků a řízení průmyslového provozu (Russo 2013).

Další přínosnou iniciativou brazilského Ministerstva zdravotnictví a FIOCRUZ v oblasti zdravotnictví je Globální síť bank pro mateřské mléko (rBLH), která je zaměřena na rozšiřování znalostí a technologií spojenou s bezpečností novorozenců a kojenců. Tento brazilský model byl aplikován v roce 2011 na Kapverdách, kde byla zprovozněna první jednotka rBLH v Africe, která vyškolila 96 techniků. Již v první polovině tohoto roku byla zaznamenána 50% úspěšnost ve snížení úmrtností novorozenců. Další zemí, kde se zavádí taková jednotka je Mosambik, který plánuje zahájení její činnosti na začátek roku 2018 a dále pak Angola (ECIS Solutions 2018).

3.3.3. Vzdělání

Agenturou, která plní své cíle v oblasti vzdělávání, je Brazilský systém odborného vzdělávání SENAI, která je řízena průmyslovými sdruženími. SENAI vykonává své aktivity také v Africe, kde určitou mírou napomáhá zmírnit zásadní výzvy v zemích subsaharské Afriky, která čelí narůstající urbanizaci, vysoké

nezaměstnanosti mladých lidí a akutním nedostatkem či absencí dovedností. Snahou brazilského programu je přispět k vytvoření potenciálu zajišťující udržitelný rozvoj prostřednictvím vzdělávacích příležitostí pro všechny skupiny obyvatel, zejména pro mladé muže např. v rámci vyškolení podniků (Barría 2016).

Významným výukovým projektem v Brazílii bylo zavedení výměnných programů pro vysokoškolské studenty (PEC-G) a pro studentské absolventy (PEC-PG), které umožňují zahraničním zájemcům studium na vybraných brazilských univerzitách. Obzvláště PEC-G si získal velkou oblibu mezi Afričany v sedmnácti afrických zemích, čemuž nasvědčuje 81% podíl zájemců s počtem 5149 afrických studentů na tomto projektu oproti PEC-PG, kterého se mezi lety 2003 – 2013 zúčastnilo 1228 studentů (Machado nedatováno).

Jednou z brazilských vzdělávacích aktivit v Africe, jejíž první fáze začala v roce 2017, je Program pro technické vzdělávání mladých lidí (YTTP), který zprostředkovává Brazílsko-africký institut (IBRAF) zabývající se výukou afrických výzkumných odborníků a přenosem technologií. YTTP je zaměřen na důležitá odvětví podporující rozvoj afrických zemí jako je zemědělství, rozvoj venkova, zdraví, IT, infrastruktura a jiné. Do partnerské spolupráce na tomto projektu je zainteresována Africká rozvojová banka (AfDB) a počítá se i s dalšími partnery (IBRAF 2017).

3.4. Další vzájemné vztahy a výměny

Zintenzivnění vztahů mezi Brazílií a Afrikou v letech 2000 – 2012 se projevilo ve zvýšené angažovanosti Brazílie také v ekonomické oblasti. V tomto období došlo k již zmíněnému více než šestinásobnému nárůstu obchodní činnosti mezi Brazílií a africkými zeměmi, kdy africké státy zaujaly desátou příčku ze zemí, se kterými Brazílie obchoduje. S Afrikou začali rozvíjet své obchodní styky, stejně jako Brazílie, i další nově vznikající obchodní partneři, z nichž Brazílie je na čtvrtém místě svým objemem obchodu s Afrikou. Nejvíce Brazílie rozvíjí své vztahy s portugalsky mluvícími lusofonními zeměmi Afriky, kde je vzhledem k jazykovým a historickým vazbám přítomnost Brazílie markantní. Podle statistických údajů není obchodní bilance mezi Brazílií a Afrikou stejně vyrovnaná, což je způsobeno hlavně importem

velkého objemu ropy a paliv z afrických zemí do Brazílie. Celkově brazilský dovoz z Afriky převyšoval částkou 15,43 miliony USD vývoz Brazílie na africký kontinent, který činil 12,22 miliardy USD. Výraznou část dováženého zboží z Afriky do Brazílie tvoří přírodní zdroje, které na něm mají 90% podíl. Mezi nejvýznamnější africké obchodní partnery patří Nigérie, Angola, Jihoafrická republika a Libye (Stolte 2013). Bohatá naleziště přírodních zdrojů v Brazílii nabízejí potenciál pro to, aby mohl vzkvétat obchod s komoditami, které ve velké míře ovlivňují brazilský zahraniční obchod. K surovinám, které figurují na předních místech vývozu Brazílie do zahraničí, jsou rudy, ropa a palivové produkty (Santander 2019).

Vzhledem k přírodnímu bohatství Brazílie, které bylo znásobeno objevem nerostných zásob komodit v prvním desetiletí našeho tisíciletí, se činnost největších brazilských firem většinou zabývá oblastí zdrojů. Nabízí se proto, v kontextu s dobýváním Afriky na začátku 21. století, důvod pro rozšiřování spolupráce právě v tomto průmyslovém odvětví. Investiční činnost velkých brazilských společností tedy byla rozšířena i na africký kontinent a to hlavně do těch zemí, které mají význam z hlediska svých zdrojů pro práci brazilských firem, jejichž činnost se specializuje na těžbu ropy a nerostných surovin. Geologické podobnosti obou regionů a svého know-how využívají firmy jako Petrobras nebo Vale již od 70. let minulého století při hledání přírodních zdrojů a dalších těžebních pracích v Africe. Veřejná investiční činnost v Africe je spojena s Brazilskou rozvojovou bankou, která podporuje aktivitu firem poskytováním půjček v sektorech těžby, výstavby a dalších oborech. Do budoucna je pravděpodobné, že vzhledem k vlastním rezervám ropy a zprovoznění její těžby v Brazílii bude omezen vývoz ropy z Afriky do Brazílie (Stolte 2013). Od roku 2011 vývozy z Brazílie do Afriky klesají, přičemž nejnižší hodnoty dosáhly částky 12,22 miliardy USD, ale podle brazilských představitelů zabývajících se obchodem existuje dostatečný prostor pro jejich zlepšení. Zejména je potřeba zvýšit konkurenceschopnost zemědělského zboží a dalších produktů, které jsou pro Afriku potřebné. Velkou překážkou, která ovlivňuje konkurenceschopnost zboží, je špatné lodní a letecké spojení mezi Brazílií a Afrikou a také nedostatečná vybavenost přístavů a přistávacích ploch pro velkoobjemovou přepravu. Dalším řešením, jak zvýšit schopnost obchodování se zbožím, je vytvoření bilaterální agendy v otázkách

infrastruktury, obchodu a energií. Vážným tématem spolupráce Brazílie a Afriky se stává otázka kontroly odhalování drog, kterou je potřeba řešit, aby nedocházelo k nelegálnímu obchodu tohoto zboží dovezeného přes Atlantik z Brazílie do Afriky a k jeho dalšímu šíření (GMF 2016).

Kromě bilaterálních vztahů s africkými zeměmi vytvořila Brazílie v institucionální rovině také silnější vazby s kontinentem, jež zahrnují spolupráci mezi Brazílií a Jihoafrickou celní unií (SACU) skládající se z Botswany, Lesotha, Namibie, JAR a Svazijska, která vznikla v roce 1910. Tato spolupráce je obsahem hospodářského programu Brazílie, v jehož rámci byla v roce 2016 sjednána preferenční obchodní dohoda mezi MERCOSUL a SACU (SACU nedatováno, IOL 2017). Další skupinou zemí, se kterou Brazílie spolupracuje na úrovni institucí, je Hospodářské společenství států západní Afriky (ECOWAS), které bylo založeno v roce 1975 a skládá se z patnácti členských zemí Afriky nacházejících se v západoafrické oblasti jako např. Benin, Ghana, Malí a Nigérie (IDW nedatováno). Tyto členské země ECOWAS se společnými kulturními i geopolitickými vazbami sdílejí společný hospodářský zájem také s jihoamerickým MERCOSUL, který s nimi vytvořil společný jižní trh. Stejně jako byla Brazílie klíčovým aktérem při vytvoření MERCOSUL v Jižní Americe, tak Nigérie měla podobné zásluhy na vznik společenství ECOWAS v západní Africe. Brazílie i Nigérie potažmo ECOWAS na počátku 21. století posílily strategický význam ve svých regionech a podílely se na mírových procesech (Djau 2017).

K brazilsko-africkým vztahům je třeba zařadit také kulturní výměnu zemí, která má svůj význam v prohlubování vzájemné spolupráce. Pro podporu vazeb mezi oběma regiony Lula zavedl v Brazílii povinné kurzy zaměřené na výuku afrických a brazilsko-afrických dějin ve všech školách, což se ovšem setkalo s nedostatkem specializovaných učitelů těchto oborů (Chagas 2017). Přínosným zdrojem kulturně-politické výměny informací mezi Brazílií a Afrikou se v roce 2010 stalo zahájení vysílání mezinárodního televizního kanálu TV Brasil Internacional z Brazílie, který si lidé mohou naladit v portugalské ve čtyřiceti devíti zemích Afriky (Coha 2010).

Brazílie také čerpá výhody z možnosti bezvízového cestování do lusofonních států Afriky (Stratfor nedatováno).

Lula také rozšiřoval vzájemnou brazilsko-africkou spolupráci v rámci platformy Společenství portugalsky mluvících zemí (CPLP), které funguje od svého založení v roce 1996 (Global CCS Institute nedatováno). Lula byl také kritizován ve své aktivní politice vůči Africe za to, že udržoval bilaterální styky s nedemokratickými státy, kterým byla např. Rovníková Guinea. Brazílie podpořila zájem Rovníkové Guineji stát se členem CPLP, čímž upřednostnila strategický zájem Brazílie před demokratickými hodnotami této organizace (Abdenur 2013b).

Blízké vazby Lula udržoval i s čelními představiteli Africké unie (AU), se kterými navázal osobní kontakty, o čemž vypovídá mimo jiné i to, že dostal pozvání na jednání Africké unie v roce 2009 a v roce 2011 byl vyslán na summit AU jako zástupce Brazílie Dilmou Rousseffovou. Lula navázal také styky mezi Brazílií a africkými zeměmi prostřednictvím Fóra Afrika – Jižní Amerika (ASA), které se uskutečnilo v roce 2006 v Nigérii, kde Brazílie a země Afriky vedly dialog o spolupráci v rámci multilaterálních organizací (OSN, Světová banka, Mezinárodní měnový fond) ve snaze získání stejných podmínek pro rozvojové státy (Mahmoud 2014).

4. Spolupráce Brazílie s vybranými africkými zeměmi

Afriku většinou spojujeme s obrovskou chudobou, avšak v celém africkém kontinentě dochází k vývoji. Zvláště 21. století nabízí příležitosti pro investiční činnost, která je stále spojována s exportem různých komodit. Růst afrických ekonomik je ale závislý na externí poptávce jen částečně, silnějším pohonem začíná být domácí spotřeba. Očekávají se vyšší investice do infrastruktury, telekomunikací a finančního sektoru. Jelikož v posledních letech došlo k propadu cen komodit, tak jsou africké státy nuceny k větší diverzifikaci své produkce. Negativní vývoj cen komodit znamená příležitost pro nový růst afrických ekonomik, který nebude tak závislý na přírodních zdrojích. Pozitivem rozvoje ostatních odvětví je to, že spíše přispívají ke snížení nezaměstnanosti než sféra komoditní (Václavíček 2015).

4.1. Vztahy Brazílie se státy PALOP a charakteristika těchto zemí

Ve vztazích s Afrikou Lula preferoval zejména spolupráci s africkými lusofonními státy PALOP (Países Africanos de lingua Oficial Portuguesa), ke kterým patří Angola, Guinea-Bissau, Kapverdy, Mosambik, Svatý Tomáš a Princův ostrov a od roku 2011 Rovníková Guinea. Pět původních členů PALOP spojuje jejich historická koloniální minulost spojená s nadvládou Portugalské koloniální říše, jejíž rozpad vedl ve svém důsledku k získání nezávislosti těchto afrických států. V roce 1992 vytvořilo pět bývalých portugalských kolonií lusofonní Afriky organizaci PALOP, jejímž posláním bylo společně podporovat postkoloniální dědictví, mezi které patří zachování portugalského jazyka prostřednictvím kulturních a vzdělávacích iniciativ (Revolvy nedatováno). Po ukončení bojů afrických zemí PALOP o nezávislost se vytvářely od 70. let minulého století mezi Brazílií a lusofonními zeměmi jak dvoustranné vztahy, tak spolupráce na úrovni institucí (Queiroz 2007). V roce 1996 bylo založeno společně s Brazílií a Portugalskem Společenství portugalsky mluvících zemí, jehož zakládajícími členy také byly Angola, Guinea-Bissau, Kapverdy, Mosambik a Svatý Tomáš a Princův ostrov. V roce 2002 se k nim připojil Východní Timor a v roce 2014 Rovníková Guinea. Ve všech zemích PALOP potažmo CPLP je oficiálním nebo jedním z oficiálních jazyků portugalská (Global CCS

Institute nedatováno). K posilování portugalského jazyka slouží portugalská mezinárodní instituce Instituto Camões, jejíž centra jsou rozmístěna po celém světě. Cílem této instituce je propagace portugalského jazyka a kultury prostřednictvím výuky tohoto jazyka a pořádání kulturních akcí. V Africe se tyto centra nacházejí např. v Keni, JAR, Tanzanii a Mosambiku (Instituto Camões nedatováno). Lusofonní africké země včetně tichomořského Východního Timoru patří k nejchudším zemím světa, jejichž průměrné HDP na obyvatele např. v roce 2013 bez Rovnickové Guineji činilo 4147 USD, přitom nejnižší hodnoty dosáhly Mosambik s HDP na obyvatele 590 USD a Guinea-Bissau s HDP na obyvatele 520 USD. Angola, Kapverdy a Mosambik patřily v letech 2000 – 2012 mezi prvních deset zemí Afriky, ve kterých nejvíce rostly příjmy, na rozdíl od Guineji-Bissau, která se umístila se svými výkony na šestém místě od konce v tomto hodnocení afrických zemí. Přestože v zemích PALOP byl zaznamenán v posledních letech hospodářský růst, patří tyto země, kromě Angoly a Kapverd, mezi nejméně rozvinuté státy s 50% nebo i vyšší chudobou. Rovnicková Guinea by se měla se svým hospodářským růstem zařadit od roku 2016 mezi rozvojové země. Všechny země PALOP se nacházejí v tropických oblastech. Podle hodnocení zemí ve zranitelnosti vůči klimatickým změnám se Angola, Guinea-Bissau a Mosambik zařadily mezi ty nejzranitelnější (Global CCS Institute nedatováno).

4.1.1. Rozvojová a další spolupráce se zeměmi PALOP

Spolupráce Brazílie s portugalsky mluvícími zeměmi Afriky se datuje již od konce 70. let minulého století, kdy začalo ožívování vzájemných vztahů, které v 80. letech vyústilo v podepsání dohody o technické pomoci mezi Brazílií a všemi pěti zeměmi PALOP. Pro podporu této spolupráce byly v 90. letech přiděleny specifické zdroje z rozpočtu Brazílie, které byly určeny na financování projektů v zemích PALOP. Počet technických projektů se v období let 1995 – 2005 zvýšil z 68 % na 94 %. Ve své strategické spolupráci s africkými zeměmi se Brazílie snažila sladit prvek solidarity s národním zájmem. V roce 2012 podepsaly Brazílie s Angolou doplňkovou dohodu o technické spolupráci v rámci strategického partnerství z roku 2010 v oblastech energetiky, zdraví, vzdělávání a soudnictví. Využití společného portugalského jazyka mělo své opodstatnění v technické spolupráci, konkrétně v

oblasti odborného vzdělávání, kde vzniklo několik přínosných iniciativ. Podstatou těchto aktivit bylo zavádění center pro učňovské vzdělávání prostřednictvím brazilské společnosti SENAI. Takovéto vzdělávací středisko funguje od roku 2000 v Angole, kde jsou vyučovány např. kurzy mechaniky, zednictví a šití. V roce 2004 převzala za tyto výukové kurzy zodpovědnost angolská vláda. Podobné vzdělávací jednotky vznikly v Guineji-Bissau, na Kapverdách a také se zavádí na Svatém Tomáši a Princově ostrově a v Mosambiku. Výukový proces nezapomínal ani na přípravu budoucích učitelů, pro něž byly zřizovány kurzy pro školitele center. V roce 2007 v rámci spolupráce SENAI a brazilských soukromých společností byly zakládány v Angole střediska technického vzdělávání Odebrecht. V rámci SENAI a Odebrecht vznikla v roce 2013 smlouva o zajištění školení pro 770 Angolanů ze společnosti Biocom v oblasti bioenergie a cukrového alkoholu. Do vzdělávání pracovníků se také zapojil těžební podnik Vale. Zemědělským projektům v zemích PALOP se věnuje brazilská organizace EMBRAPA, s jejíž podporou vzniklo mnoho spoluprací jako např. program More Food for Africa programme, kterého se zúčastnil v roce 2011 také Mosambik. Tento program podporuje rodinné zemědělství spojující technickou pomoc se zvýhodněnými půjčkami na vybavení pro Afričany. Do portfolia Mosambiku je také zahrnut program PAA Afrika nebo ProSAVANA. Důležitou součástí výživových programů je potravinová bezpečnost, jež je aktivita založená mezi Brazílií, Mosambikem a Agenturou Spojených států amerických pro mezinárodní rozvoj (USAID) v roce 2010 v rámci Globální iniciativy pro boj proti hladu a potravinové bezpečnosti (GHFSI). Brazílie podporuje také rozvoj zemědělství na Kapverdách, produkci kešu ořechů v Guineji-Bissau nebo rozvoj zemědělství na Svatém Tomáši a Princově ostrově. Nejčastějšími příjemci zdravotnické rozvojové činnosti Brazílie jsou africké země PALOP, ve kterých v roce 2011 bylo realizováno 31 aktivních projektů prostřednictvím FIOCRUZ. Kromě vybudování a zprovoznění továrny na antiretrovirální a farmaceutické přípravky v Mosambiku v roce 2012, Brazílie také podporuje technické zdravotnické školy v Mosambiku, Angole, na Kapverdách a v Guineji-Bissau (Machado nedatováno). Vedle již zmíněných oblastí je třeba zmínit také biopaliva. V tomto odvětví brazilští výrobci zakládají a podporují v Africe

plantáže cukrové třtiny pro výrobu ethanolu. Hledání nových výrobních míst však má často negativní důsledky pro drobné zemědělce (Matthaei 2013).

Mezi africké země PALOP patří Angola, ve které během boje o nezávislost v období 1961 – 1975 a občanské války v letech 1975 – 2002 došlo k devastaci prakticky všech měst v zemi. Po těchto vyčerpávajících bojích se zničená země stala oblastí obchodních příležitostí. Angola je bohatá na ropu, jejíž většina zásob se nachází v provincii Cabinda, která je zároveň sužována separatistickými konflikty. Angola patří mezi největší producenty ropy v Africe. Navzdory nejen ropným či diamantovým zásobám, ale i zemědělskému a hydroelektrickému potenciálu, je většina Angolanů chudá. Také dlouhodobý propad cen ropy ovlivnil angolskou ekonomiku. V rámci brazilsko-angolských vztahů se z Brazílie do Angoly vyvážejí hlavně strojní zařízení, domácí spotřebiče, telekomunikační zařízení, traktory, náhradní díly pro auta, ale i benzín z důvodu nedostatku rafinérií v zemi. Artiklem pro vývoz z Angoly do Brazílie se stala surová ropa (Queiroz 2007, The Heritage Foundation nedatováno).

Brazílie byla první zemí, která uznala nezávislost Angoly získanou v roce 1975, což se stalo mezníkem pro brazilskou aktivní diplomacii. Lula během své vlády navštívil Angolu oficiálně třikrát a podepsal s ní celkem 45 bilaterálních smluv. Na případu Angoly můžeme ilustrovat propojení politických cílů zahraniční politiky s hospodářskými cíli Brazílie, kdy brazilská rozvojová spolupráce přispěla k financování vývozu brazilského zboží do Angoly a infrastrukturních služeb. Angola zaznamenala v letech 2001 – 2013 hospodářský růst, který ji posunul na pátou příčku nejrychleji se rozvíjejících ekonomik v Africe. Angola se stala pro Brazílii zajímavou z hlediska investic do činností spojených s ropou a stavebnictvím. Od roku 2001 do roku 2013 stoupl vývoz zboží z Brazílie do Angoly více než osmkrát a země se tak stala druhým největším obchodním partnerem Brazílie v subsaharské Africe. Nejdůležitějšími stavebními společnostmi, které od roku 2007 v Angole investují, jsou Odebrecht, která je zároveň největším zaměstnavatelem v zemi, dále Camargo Correa, Queiroz Galvao a Andrade Gutierrez. Ropná společnost Petrobras zde vykonává svou činnost již od roku 1979. Finance určené na činnost související s rozvojem země byly

poskytovány Brazílskou rozvojovou bankou, u které byl pro Angolu zřízen zvláštní ropný účet (Rodrigues 2016).

Mosambik patří mezi jednu z nejchudších zemí v Africe. Po získání nezávislosti v roce 1975 vypukla v zemi šestnáctiletá občanská válka, která skončila v roce 1992. V roce 2013 docházelo k občasným útokům mezi vládoucí stranou Frelimo a opozičním hnutím Renamo. V roce 2018 byl sever Mosambiku navíc vystaven častým útokům islamistických skupin. Dlouhodobý hospodářský rozvoj země je negativně ovlivněn korupcí a zpolitizovaným soudnictvím, což vedlo ve svém důsledku k pozastavení úvěrů od MMF. Na hospodářském růstu země se podepsaly nepříznivé podmínky pro rozvoj podnikatelského sektoru. Přestože Mosambik má velký potenciál úrodné půdy, ložisek surovin a vodních zdrojů, většina lidí žije pod hranicí chudoby, která souvisí také s rozšířenou nigramotností (The Heritage Foundation nedatovánob). Jedním z odvětví, na které se zaměřují brazilské investice v Mosambiku je těžba ropy a plynů, na jejímž provozu se podílí brazilská společnost Vale. V odvětví infrastruktury, jsou brazilské stavební firmy připravené reagovat na nabídky, které by zvýšily konkurenceschopnost Mosambiku (Scala 2018).

Svatý Tomáš a Princův ostrov je demokratickým státem, který dosáhl své nezávislosti v roce 1975. Do roku 1990 zde vládl socialistický režim, který byl vystřídán politickým pluralismem, a následně proběhly první svobodné volby v roce 1991. Ekonomika země je závislá na zemědělství, jehož největším vývozním produktem je kakao, dále pak palmová jádra, káva a kopra. Rozšířeným odvětvím je zde také rybolov. Do země se dováží potraviny, jejichž místní produkce neuspokojuje tamní poptávku. Po objevu ropy v námořním prostoru tohoto souostroví byl v roce 2001 podepsán s Nigérií kontrakt o spolupráci na těžbu ropy (Africa 2019, Navetur nedatováno). Na zahájení těžby ropy se podílela také Brazílie (Grausová – Rudolfová 2018: 107).

Rovníková Guinea byla do roku 1778 kolonizována Portugalskem, což byl důvod začlenění do skupiny PALOP. Po získání nezávislosti v roce 1968, převzal v zemi vládu diktátorský rodinný klan, který ovládl ekonomiku státu. Od roku 1996

Rovníková Guinea zažívala rychlý ekonomický růst v důsledku objevů ropy. Ačkoliv se HDP na obyvatele výrazně zvýšilo, tato země je stále zaostalou zemědělskou a lesnickou zemí. Při vstupu země do organizace CPLP v roce 2014, o který se zasazovaly Brazílie a Angola, byl upřednostněn význam ropy před porušování lidských práv (Afrika online nedatováno, Queiroz nedatováno). Brazílie byla v poslední době značným dovozcem ropy z Rovníkové Guineji. Vývozním zbožím z Brazílie do Rovníkové Guineji je především maso a různé stroje spojené s projekty investičních brazilských stavebních firem v této africké zemi. Mezi těmito zeměmi byly také podepsány dohody o spolupráci ve sportu (Atlantico 2017).

Guinea-Bissau je zemí s prezidentským režimem, kterou po získání nezávislosti v roce 1974 prakticky stále sužují nepřetržité převraty a konflikty. Extrémní chudoba je standardem pro převážnou většinu obyvatel země, která je vysoce závislá na zemědělství, vývozu kešu ořechů a mezinárodní pomoci. Dalším vývozním artiklem do zahraničí jsou ryby. Země se stala tranzitním bodem nelegálního obchodu s kokainem z Jižní Ameriky, který dále putuje do Evropy (The Heritage Foundation nedatováno, Nations online nedatováno).

Kapverdy jsou od roku 1975 nezávislým ostrovním státem, který je považován za nejstabilnější ze zemí PALOP (The Heritage Foundation nedatováno). Důležitým hospodářským odvětvím země jsou zemědělství a mořské zdroje. Hlavní vývozní produkty těchto ostrovů představují banány, konzervované a mražené ryby, sůl či cukrovinky. Dovozním zbožím do této země jsou zejména potraviny. Na ekonomice se také podílí cestovní ruch (CPLP nedatováno). V rámci CPLP vznikají také výměny podporované UNESCO, jako jsou brazilské programy pro mládež, které motivují mladé lidi k podnikání nebo prevenci zdraví např. sexuální výchova (UNESCO nedatováno). Ke spolupráci Brazílie a Kapverd dochází v oborech jako je např. letectví, které zahrnují specifické činnosti v oblasti civilních letadel (ANAC 2018).

4.2. Brazílsko-jihoafrické vztahy

Jihoafrická republika má druhou největší ekonomiku v subsaharské Africe. JAR se také může pochlubit dobře vypracovaným finančním, právnickým, komunikačním,

energetickým a dopravním sektorem a velmi dobrými podmínkami pro burzu, která je největší na africkém kontinentě (The Heritage Foundation nedatované). Od roku 1994, který je spojován s ukončením apartheidu v JAR, se země těšila z makroekonomické stability s výrazným růstem HDP a zvýšením výdajů na sociální oblasti. Nicméně ekonomické hodnoty nevyovídají o celkovém stavu země. JAR má přibližně 40 % obyvatel žijících pod hranicí chudoby, vysokou nerovnost mezi populací a vysokou míru nezaměstnanosti, zejména u mládeže. Přestože apartheid je již minulostí, stále je zde jeho vliv ve vztahu k majetku pocíťován. Životní standardy se liší u různých skupin obyvatel a mezi lidmi žijícími ve městech a na venkově (European Commission nedatováno).

Brazílie a Jihoafrická republika vytvářely mezi sebou velmi silné vazby, které byly již od roku 1994 završeny podepsáním různých dohod o spolupráci v řadě oblastí. Cílem obou zemí je společný zájem podpořit Agendu 21 cestou, která vyhovuje potřebám rozvojových zemí. Mezi bilaterální vztahy patří spolupráce v klíčových odvětvích, jakými jsou obchod a průmysl, věda a technika, zemědělství a rozvoj venkova, umění a kultura, obrana, vzdělání a výuka dovedností, zdraví, cestovní ruch a otázka životního prostředí. Brazílie je největším obchodním partnerem JAR v Jižní Americe. Obchod mezi JAR a Brazílií vykazuje v posledních letech stabilní růst. Nejvíce se z JAR do Brazílie vyváží uhlí, drahé kovy, plasty, hliník a motory do aut. Z Brazílie do JAR se vyváží vozidla, maso, sladkosti, stroje a rudy. Investiční činnost Brazílie je zaměřena do resortu těžby ropy, plynů a stavebnictví. Potenciál výrobního sektoru pro investice zatím není zcela využit (The Diplomatic Society nedatováno). Obě strany mají zájem podporovat užší spolupráci v tomto oboru. Rozvoj této spolupráce ovšem musí být podložen přijetím normativního rámce. Tento rámec by zajistil mezivládní komunikaci, která by zabránila případným soudním sporům týkajících se investic. Podmínkou státu by také byla možnost zasahovat do sociálních a environmentálních otázek souvisejících s investováním. Ač v letech 2011 až 2016 se hodnota obchodních toků mezi Brazílií a JAR snížila z 2,5 miliardy USD na 1,8 miliardy USD, zástupci vlád dohodly obchod ve slibných odvětvích, kterými jsou chemikálie, textil, ocel, plasty, automobilový průmysl, elektronika, investiční zboží a zemědělské produkty. V minulosti byla Brazílie čistým vývozcem zboží do Jihoafrické

republiky. V roce 2016 činil vývoz do Jihoafrické republiky 1,4 miliardy USD, zatímco dovoz z JAR do Brazílie vykazoval pouze 379 milionů USD. Obchod mezi oběma partnery obsahuje relativně vysoký podíl průmyslového zboží. I když světový vývoz obou zemí je závislý na exportu komodit (u obou více než 60 %), je pozoruhodné, že 73 % brazilského vývozu do JAR a 58 % vývozu z Jihoafrické republiky do Brazílie tvoří zboží s vysokou přidanou hodnotou. Zájem obou zemí rozvíjet bilaterální vztahy podporuje nabytí platnosti dohody z roku 2016 o volném obchodu mezi SACU a MERCOSUL, které se zaměřuje na zvyšování obchodních toků také mezi Brazílií a JAR (ICTSD 2017).

Bilaterální výměny na vysoké úrovni se konaly mezi Brazílií a Jihoafrickou republikou již v uplynulých desetiletích. V roce 1991 brazilské São Paulo přivítalo prezidenta JAR Nelsona Mandelu, jehož návštěva proběhla rok poté, co ho propustili z vězení. Za zmínku stojí také návštěva brazilského prezidenta Cardosa v Jihoafrické republice v roce 1996 a návštěva prezidenta Lula da Silvy v roce 2010, na kterou byl pozván při příležitosti MS ve fotbale prezidentem JAR Jacobem Zumou a která symbolizovala význam vztahu JAR k Brazílii. Význam měla také návštěva prezidenta JAR Jacoba Zuma v Brazílii v roce 2014 (IOL 2017, The Presidency 2015).

Slibná spolupráce obou zemí probíhá i ve vědě a technice na základě dohody z roku 2008, jež umožnila společný vývoj rakety A-Darter, která je nyní před dokončením. Na této iniciativě se finančně podílela Brazilská agentura pro inovace (FINEP). Na vývoji této rakety spolupracovali brazilští odborníci zabývající se obranou vzdušných sil a technici brazilských soukromých společností se svými partnery v Jihoafrické republice. Tato iniciativa je ukázkou vývoje nejmodernějšího obranného vybavení Brazílie a JAR. Oblast energetiky nabízí možnost vzájemné spolupráce v otázce, jak využívat jadernou energii ve prospěch mírových účelů (IOL 2017). Obě země jsou členy Zóny pro mír a spolupráci jižního Atlantiku (ZOPACAS) založené v roce 1986. V roce 1994 přijali její členové deklaraci o denuklearizaci jižního Atlantiku (Stratfor nedatováno). Nevyužití příležitosti pro užší spolupráci jsou také v odvětví cestovního ruchu. Brazílie a JAR vzhledem k dobré infrastruktuře a organizačním schopnostem mohla dokonce uspořádat mistrovství světa ve fotbale

v Jihoafrické republice v roce 2010 a v Brazílii v roce 2014, která byla také pořadatelem letních olympijských her v Rio de Janeiru 2016 (IOL 2017). Obě akce vzájemně podpořili prezidenti Brazílie a JAR, kteří uskutečnění akcí považovali za akt posilující globální Jih (Grausová – Rudolfová 2018: 109–110). Zvyšující se turistický ruch mezi oběma zeměmi ovlivnilo zavedení nových leteckých linek mezi São Paulo a Johannesburgem.

Brazílie a Jihoafrická republika jakožto rozvíjející se země čelí společným výzvám a obě země rovněž vyznávají shodné hodnoty jako je demokracie, ochrana lidských práv a sociální začleňování. Oba státy v zahraniční politice věří v multilateralismus jako nejlepší cestu k naplnění spravedlivého mezinárodního řádu. Společné zájmy obou zemí posilují na globální úrovni v rámci OSN, na fórech IBSA a ve skupinách BRICS a G20. Strategická povaha vztahů mezi Brazílií a JAR spočívá ve stejných cílech a jejich společném prosazování na světové scéně (IOL 2017).

5. Závěr

Brazílie je významnou regionální ekonomickou mocností v Latinské Americe, jejíž vývoj je také ovlivňován prezidentským režimem. Již za vlády prezidenta Cardosa začala země naplňovat ambice regionální mocnosti. Dosažení těchto ambic bylo pro Brazílii cestou, jak se prosadit na globální úrovni. Z první kapitoly lze vyčíst, že přínosem prezidenta Lula da Silvy, který nastoupil do funkce v roce 2003, bylo plynulé navázání na započatou regionální integraci svého předchůdce, kterou rozšířil o novou dimenzi. Lula pokračoval v rozšiřování aktérů podílejících se na vytváření zahraniční politiky. Zavedením sociálního programu Bolsa Família se Lulovi podařilo v Brazílii zvýšit životní úroveň brazilských obyvatel, což vedlo k vytvoření silné střední třídy. Ekonomický vzestup Brazílie v letech 2002 – 2013 ovlivnily, kromě připravených podmínek předešlou vládou, také příznivé podmínky mezinárodního systému. Lula po svém nástupu do funkce nadále spolupracoval s vyspělými státy, ale také začal navazovat diplomatické styky s rozvojovými africkými státy a především s novými mocnostmi.

V době vlády prezidentky Dilmy Rousseffové byl ekonomický vzestup Brazílie v letech 2015 – 2016 vystřídán ekonomickým oslabením, které bylo způsobeno také snížením cen surovin a zpomalením čínské ekonomiky. Hospodářský propad doprovázely politické nesnáze, jejichž průběh ovlivnilo odhalování korupčních afér u politiků, zejména ve spojitosti se společností Petrobras. Obviněna byla také Dilma Rousseffová, jejíž vláda byla ukončena impeachmentem a jejím následným odstoupením. V roce 2016 se dočasně ujal vlády Michel Temer, jehož odvolání nebylo možné z důvodu rigidity prezidentského systému. V roce 2018 byl v brazilských prezidentských volbách zvolen pravicový kandidát Jair Bolsonaro, který má podporu především z řad podnikatelů.

Díky hospodářskému růstu v prvních desetiletích našeho tisíciletí, Brazílie mohla rozšiřovat své aktivity zahraniční politiky. Jejím projevem byla, mimo jiné, snaha o reformu Rady bezpečnosti OSN nebo iniciování vzniku nových koalic, jako jsou IBSA nebo BRICS. Lula prosazoval v zahraničněpolitických vztazích strategii

jího-jívní spolupráce. Za vlády prezidenta Lula se Brazílie stala silnou ekonomickou mocností, která se posunula do role dárce. V rámci jího-jívní spolupráce se Lula zaměřil kromě Latinské Ameriky také na rozvojovou pomoc v Africe, zejména v lusofonních zemích. Lula se snažil v zahraniční politice také promítnout postoj solidarity např. bojem proti hladu a sociální nerovnosti. Svým přístupem chtěl narušit asymetrický vztah Severu a Jihu v mezinárodních otázkách.

Zahraničněpolitické vztahy za vlády Dilmy Rousseffové již nedosahovaly takové intenzity pro mezinárodní záležitosti jako za Lula. Vývoj zahraniční politiky bude v současnosti směřován spíše k pragmatickému postoji vůči globálnímu Jihu.

Na začátku tohoto tisíciletí se začala intenzivně rozvíjet brazilsko-africká spolupráce, v níž Lula spatřoval také morální povinnost, která má kořeny ještě v době kolonialismu. Primárním důvodem spolupráce Brazílie s Afrikou bylo získat partnerství zemí pro podporu Brazílie na mezinárodní scéně. Africké prostředí také znamenalo příležitost pro investiční činnost brazilských společností.

Na rozvojové technické spolupráci mezi Brazílií a dalšími zeměmi se podílí Brazilská agentura pro rozvoj, která koordinuje činnosti rozvojové spolupráce. Dalšími subjekty, které se podílejí na realizaci projektů v Africe, jsou EMBRAPA, která působí v oblasti zemědělství, FIOCRUZ ve zdravotní péči a SENAI v odvětví průmyslového vzdělávání. Rostoucí přítomnost Brazílie v Africe se vyznačovala od roku 2003 zvýšeným počtem brazilských ambasád a diplomatických návštěv prezidenta Lula da Silvy v Africe. Za vlády Lula byly také značně navýšeny finanční prostředky na mezinárodní rozvojovou činnost.

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jak se změnil vztahy mezi Brazílskou federativní republikou a africkými zeměmi po nástupu Lula da Silvy. Z uvedeného vyplývá, že prezident Brazílie má velký vliv na orientaci zahraniční politiky. Za vlády Lula dosáhly brazilsko-africké vztahy nejvyšší intenzity, což se projevilo ve velké obchodní spolupráci, investiční činnosti, rozvojové pomoci a na úrovni politických aliancí. Lula svými kroky chtěl sjednotit globální Jih, k čemuž využil změny mezinárodního prostředí a příznivých podmínek Brazílie a Afriky.

Brazílie se angažuje v Africe nejčastěji v oblasti rozvoje zemědělství, ve které se podílela některými projekty, v nichž se také zaměřila na podporu drobných zemědělců a potravinovou pomoc školám. Zavádění některých projektů se nevyhnulo kritice ze strany tamějších obyvatel. Současná pomoc v oblasti zdravotnictví spočívá v dialogu ohledně účinnosti zdravotní péče. V roce 2003 se Brazílie zapojila do stěžejního projektu na vybudování továrny v Mosambiku na výrobu antiretrovirálních léků na léčbu HIV/AIDS. Vzdělávací brazilské programy se snaží poskytnout výukové příležitosti pro různé skupiny obyvatel.

S rozvojovou činností souvisí také rozvoj obchodu mezi Brazílií a Afrikou, který v letech 2000 – 2012 šestinásobně stoupl. Vzhledem k blízkým jazykovým vztahům, Lula preferoval rozvoj vztahů Brazílie s lusofonními africkými státy. Nejvíce se z Afriky do Brazílie dováží přírodní zdroje (až 90 %). Brazilská investiční činnost byla v Africe zaměřena na těžbu ropy a nerostných surovin. V těžební oblasti zde působí velké brazilské společnosti jako Petrobras a Vale, jejichž činnost financuje Brazilská rozvojová banka. Vývoz z Brazílie do Afriky od roku 2011 poklesl, nicméně Brazílie chce tuto situaci změnit. Brazílie spolupracuje také na úrovni institucí, jako jsou SACU, ECOWAS či CPLP.

Ve své práci jsem se zabýval také vzájemnými vztahy Brazílie se státy PALOP, s nimiž byla technická spolupráce podpořena zvláštními zdroji z brazilského rozpočtu. Brazílie v těchto zemích také podporuje rozvoj biopaliv. Společným znakem zemí PALOP je chudoba a nevyužitý potenciál pro rozvoj zemí. Největším obchodním partnerem Brazílie z lusofonních zemí je Angola, kam směřují brazilské investice zejména do těžby a stavebnictví.

Další zemí, kterou jsem zvolil k analýze vztahů s Brazílií, je Jihoafrická republika. Vztahy mezi Brazílií a JAR vyplývají z jejich nového mocenského postavení. Setkávají se na fórech, kde prosazují společné cíle. Obchodní spolupráce mezi zeměmi probíhá v mnoha odvětvích, přičemž vývoz výrobků je oboustranný. Investiční činnost brazilských firem v JAR je směřována do oblasti těžby a stavebnictví.

Když provedu srovnání vztahů Brazílie s vybranými státy, pro jejichž výběr jsem zvolil kritérium podle objemu obchodu a investiční činnosti, došel jsem ke zjištění, že značně rozvinutá spolupráce funguje mezi Brazílií a Jihoafrickou republikou. Z lusofonních zemí Afriky se perspektivně rozvíjí vztahy především s Angolou. U nejhudších zemí PALOP jako Guinea-Bissau jsou obchodní vztahy minimální.

Ve své práci jsem došel k závěru, že spolupráce mezi Brazílií a africkými zeměmi má základ v historii, a to v etnické a kulturní podobnosti. Na těchto základech se Lulovi podařilo šikovně budovat kromě solidárních vztahů také vztahy na ekonomické a politické úrovni. Brazilská rozvojová pomoc spočívala v podpoře vytváření takových podmínek v Africe, které vedly k samostatnému rozvoji. Jedná-li se o rozvojové brazilské projekty prováděné v Africe, např. v zemědělství, lze dojít k závěru, že některé byly velmi úspěšné. Přínosem spolupráce pro Afriku bylo vytvoření pracovních příležitostí pro místní obyvatele a rozvoj infrastruktury např. společností Odebrecht. Brazilská pomoc Africe je bezesporu alespoň částečně přínosem.

Brazílie spoluprací s Afrikou získala mezinárodní uznání na světové scéně, ale získat stálé křeslo v Radě bezpečnosti OSN, se Brazílii zatím nepodařilo. Prosazováním globálního Jihu se Brazílie snažila narušit dominanci států jako je USA vůči Africe. Kromě toho, že Brazílie získává zkušenosti ze spolupráce s ostatními partnery, spolupráce Jih-Jih také v Brazílii vybízí ke zlepšování výzkumu. Dalším přínosem pro Brazílii je bezvízové cestování v rámci CPLP a vytváření společných trhů. Podle některých názorů však vztahy s Afrikou nepřinesly Brazílii konkrétní výsledky, což lze také přičíst k tomu, že u rozvojových aktivit lze posoudit účinek až za delší dobu. Vztahy Brazílie k Africe ukazují, že ani pragmatická stránka vztahů nebyla zdaleka opomíjena. Tuto skutečnost dokládá např. spolupráce se zeměmi bohatými na přírodní zdroje, které jsou předmětem vývozu do Brazílie. Pragmatický rys lze vysledovat také ve vytvoření nových investičních podmínek pro brazilské firmy gestem odpuštění dluhů africkým zemím. Význam brazilsko-afrických vztahů spatřuji v jejich samotné podstatě, tzn. schopnosti a ochotě rozvojového světa navzájem spolupracovat a ve snaze řešit globální otázky. Myslím si, že za současných podmínek

posledních let, kdy v Brazílii nastala nestabilita a k moci se dostala pravicová vláda, je pravděpodobné, že strategie Jih-Jih nemusí mít takovou prioritu v zahraniční politice, jako za Lula.

6. Seznam pramenů a literatury

ABC (nedatováno). *Brazilian Cooperation Agency*.
(http://www.abc.gov.br/training/informacoes/ABC_en.aspx, 10. 3. 2019).

Abdenur, Adriana, E. – Neto, Danilo, M. (2013a). Brazil's Maritime Strategy in the South Atlantic: The Nexus Between Security and Resources. *SAIIA*. 9. 12. 2013
(https://saiia.org.za/wp-content/uploads/2014/01/saia_sop_161_abdenur-neto_20131231.pdf, 25. 2. 2019).

Abdenur, Adriana, E. – Neto, Danilo, M. (2013b). BRAZIL'S DEVELOPMENT COOPERATION WITH AFRICA. *Sur*. Nedatováno
(<https://sur.conectas.org/en/cooperacao-brasileira-para-o-desenvolvimento-na-africa/>, 19. 3. 2019).

Africa (2019). *Here's What You Need to Know About Sao Tome and Principe*. 21. 3. 2019
(<https://www.africa.com/heres-what-you-need-to-know-about-sao-tome-and-principe/>, 27. 3. 2019).

Afrika online (nedatováno). *Rovníková Guinea*.
(<http://www.afrikaonline.cz/view.php?cisloclanku=2012110801>, 27. 3. 2019).

Alves, Ana, C. (2013). Brazil in Africa: Achievements and Challenges. In: Van der Merwe, Justin – Taylor, Ian eds., *Emerging Powers in Africa: A New Wave in the Relationship?* (Basingstoke: Palgrave Macmillan), s. 37–44.

Amanor, Kojo, S. – Chichava, Sérgio (2016). South–South Cooperation, Agribusiness, and African Agricultural Development: Brazil and China in Ghana and Mozambique. *ScienceDirect*. Nedatováno
(<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X1530320X>, 18. 3. 2019).

Amorim, Celso (2010). Brazilian foreign policy under President Lula (2003-2010): an overview. *Scielo*. 11. 11. 2010
(http://www.scielo.br/scielo.php?pid=S0034-73292010000300013&script=sci_arttext, 24. 2. 2019).

ANAC (2018). *Brazil-Cape Verde Cooperation Program*. 30. 5. 2018 (<http://www.anac.gov.br/en/about-anac/international-activities/international-technical-cooperation/brazil-cape-verde-cooperation-program>, 27. 3. 2019).

Atlantico (2017). *The strategy of Equatorial Guinea building its future*. 31. 5. 2017 (<https://medium.com/atlantico-online/the-strategy-of-equatorial-guinea-building-its-future-e745ce5184e1>, 10. 4. 2019).

Barasuol, Fernanda (2016). Brazilian Foreign Policy: Neoliberal (re)Turn. *E-International Relations*. 10. 9. 2016 (<https://www.e-ir.info/2016/09/10/brazilian-foreign-policy-neoliberal-return/>, 25. 2. 2019).

Barría, Carlos, V. – Klasen, Stephan (2016). The impact of SENAI's vocational training program on employment, wages, and mobility in Brazil: Lessons for Sub Saharan Africa?. *CORE*. 28. 7. 2016 (<https://core.ac.uk/reader/82505044>, 19. 3. 2019).

BBC (2013). *Brazil 'to write off' almost \$900m of African debt*. 25. 5. 2013 (<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-22669331>, 25. 2. 2019).

Berkeley MDP (nedatováno). *DEVELOPMENT FOR WHOM?: FROM THE CASE OF THE PROSAVANA PROJECT IN MOZAMBIQUE*. (<https://mdp.berkeley.edu/development-for-whom-from-the-case-of-the-prosavana-project-in-mozambique/>, 18. 3. 2019).

Bethell, Leslie (2010). Brazil: regional power, global power. *openDemocracy*. 8. 6. 2010 (<https://www.opendemocracy.net/leslie-bethell/brazil-regional-power-global-power>, 1. 3. 2019).

Brum, Eliane (2018). How a homophobic, misogynist, racist 'thing' could be Brazil's next president. *The Guardian*. 6. 10. 2018 (<https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/oct/06/homophobic-misogynist-racist-brazil-jair-bolsonaro>, 24. 2. 2019).

Buben, Radek (2018). Ústavní vládnutí bez volební legitimacy: Brazílie a problémy viceprezidentského vládnutí. In: Grausová, Šárka – Rudolfová, Alena eds., *Brazílie v souvislostech* (Červený Kostelec: Pavel Mervart), s. 33–64.

Cabral, Lída (nedatováno). Brazil, agriculture and international development. *DCED*. (https://www.enterprise-development.org/wp-content/uploads/LidiaCabral_Brazil_Agricultural_Cooperation.pdf, 18. 3. 2019).

Cardoso, Fernando, H. – Faletto, Enzo (2007). *Závislost a rozvoj v Latinské Americe* (Praha: Oeconomica), s. 12–34.

Coha (2010). *International TV Brazil Launch in Africa*. 9. 6. 2010 (<http://www.coha.org/international-tv-brazil-launch-in-africa/>, 19. 3. 2019).

CPLP (nedatováno). *Cabo Verde*. (<https://www.cplp.org/id-2773.aspx>, 27. 3. 2019).

Djau, Malam (2017). SECURITY IN MERCOSUR AND ECOWAS: THE ROLE OF BRAZIL AND NIGERIA AS SUB-REGIONAL POWERS AND THE MAINTENANCE OF PEACE PROCESS. *Núcleo do Conhecimento*. 9. 9. 2017 (<https://www.nucleodoconhecimento.com.br/social-sciences/security-in-mercosur-and-ecowas>, 19. 3. 2019).

ECIS Solutions (2018). *Global Network of Human Milk Banks (rBLH)*. 25. 1. 2018 (<http://ecis.southsouthworld.org/ecis-blog/47-solution-multiple/1373/global-network-of-human-milk-banks-rblh>, 18. 3. 2019).

European Commission (nedatováno). *South Africa*. (https://ec.europa.eu/europeaid/countries/south-africa_en, 29. 3. 2019).

Fontaine, Dana – Seifert, Jurek (nedatováno). The Role of South-South Cooperation in present Brazilian Foreign Policy: Actors, Interests and Functions. *Institute of Latin American Studies*. (https://www.lai.su.se/polopoly_fs/1.135252.1368796865!/menu/standard/file/STCHLM_PAPERS_LatAm_2010_dana%20et%20al.pdf, 25. 2. 2019).

Frayssinet, Fabiana (2013). Africa in Debt to Brazil: Forgiveness Isn't Always Free. *IPS*. 10. 9. 2013 (<http://www.ipsnews.net/2013/09/africa-in-debt-to-brazil-forgiveness-isnt-always-free/>, 10. 3. 2019).

Gallas, Daniel (2016). Dilma Rousseff impeachment: How did it go wrong for her? *BBC*. 12. 5. 2016 (<https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36028247>, 1. 3. 2019).

GIZ (nedatováno). *Trilateral Cooperation Brazil-Germany*. (<https://www.giz.de/en/worldwide/13293.html>, 10. 3. 2019).

Global CCS Institute (nedatováno). *1 The CPLP, Community of Portuguese Language Countries*. (<https://hub.globalccsinstitute.com/publications/carbon-capture-and-storage-community-portuguese-language-countries-opportunities-and-challenges/1-cplp-community-portuguese-language-countries>, 19. 3. 2019).

GMF (2016). *Brazil and Africa: Historic Relations and Future Opportunities*. 8. 2. 2016 (<http://www.gmfus.org/publications/brazil-and-africa-historic-relations-and-future-opportunities>, 19. 3. 2019).

Hanson, Stephanie (2012). Brazil on the International Stage. *COUNCIL on FOREIGN RELATIONS*. 2. 7. 2012 (<https://www.cfr.org/background/brazil-international-stage>, 24. 2. 2019).

Hylmarová, Lucie (2014). Vztahy Brazílie s Afrikou. *AIP*. 13. 12. 2014 (<http://africkyportal.cz/blog/vztahy-brazilie-s-afrikou>, 15. 3. 2019).

Chagas, Waldeci, F. (2017). Afro-Brazilian and African History and Culture in K-12 Education in Paraíba state, Brazil. *Scielo*. Nedatováno (http://www.scielo.br/scielo.php?pid=S2175-62362017000100079&script=sci_arttext&tlng=en, 19. 3. 2019).

Chen, James (2018). Brazil, Russia, India, China And South Africa (BRICS). *Investopedia*. 21. 3. 2018 (<https://www.investopedia.com/terms/b/brics.asp>, 10. 3. 2019).

IBRAF (2017). *Youth Technical Training Program (YTTP) will be launched at the headquarters of the African Development Bank*. 8. 9. 2017 (<https://ibraf.org/youth-training-technical-program-yttp-will-be-launched-at-the-headquarters-of-the-african-development-bank/>, 19. 3. 2019).

IBSA (nedatováno). *ABOUT IBSA BACKGROUND*. (<http://www.ibsa-trilateral.org/background.html>, 10. 3. 2019).

ICTSD (2017). *Brazil and South Africa Vow to Strengthen Trade and Economic Ties*. 19. 5. 2017 (<https://www.ictsd.org/bridges-news/bridges-africa/news/brazil-and-south-africa-vow-to-strengthen-trade-and-economic-ties>, 29. 3. 2019).

IDW (nedatováno). *Economic Community of West African States*. (<http://www.internationaldemocracywatch.org/index.php/economic-community-of-west-african-states->, 19. 3. 2019).

Instituto Camões (nedatováno). *Camões no mundo*. (<https://www.instituto-camoes.pt/activity/onde-estamos/camoes-no-mundo>, 6. 4. 2019).

Investopedia (2016). *Top 25 Developed and Developing Countries*. 28. 9. 2010 (<https://www.investopedia.com/updates/top-developing-countries/>, 24. 2. 2019).

IOL (2017). *Strong strategic ties between Brazil, SA*. 15. 5. 2017 (<https://www.iol.co.za/pretoria-news/strong-strategic-ties-between-brazil-sa-9142554>, 20. 3. 2019).

IPC-IG (2017). *Phase II of the PAA Africa programme: results and lessons learned*. Nedatováno (https://www.ipc-undp.org/pub/eng/OP343_Phase_II_of_the_PAA_Africa_programme.pdf, 18. 3. 2019).

Itamaraty (nedatováno). *IBSA – India, Brazil, South Africa Dialogue Forum*. (<http://www.itamaraty.gov.br/en/politica-externa/mecanismos-inter-regionais/7495-india-brazil-south-africa-ibsa-dialogue-forum>, 15. 3. 2019).

Juma, Calestous (2015). What is Africa's agriculture potential? *The World Economic Forum*. 3. 9. 2015 (<https://www.weforum.org/agenda/2015/09/what-is-africas-agriculture-potential/>, 18. 3. 2019).

Kurtz-Phelan, Daniel (2013). What is IBSA Anyway?. *American Quarterly*. Nedatováno (<https://www.americasquarterly.org/content/what-ibsa-anyway>, 15. 3. 2019).

Mahmoud, Sodfa, M. (2014). The Brazilian Foreign Policy Towards Africa. *African Perspectives*. Nedatováno (<http://www.sis.gov.eg/newvvr/e41/e2.pdf>, 23. 3. 2019).

Machado, Iara, B. (nedatováno). Emerging Actors in International Development: the Case of Brazil and Portuguese Speaking Countries in Africa (2003-2014). *IAPSS*. (https://iapss.org/wp-content/uploads/2014/10/125_pdfsam_Politikon-Volume-27-July-2015.pdf, 19. 3. 2019).

Marcondes, Danilo – Mawdsley, Emma (2017). South–South in retreat? The transitions from Lula to Rousseff to Temer and Brazilian development cooperation. *Chatham House*. 1. 5. 2017 (https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA93_3_10_MarcondesMawdsley.pdf, 24. 2. 2019).

Matthaei, Kathrin (2013). South meets South in Equatorial Guinea. *Deutsche Welle*. 21. 2. 2013 (<https://www.dw.com/en/south-meets-south-in-equatorial-guinea/a-16616755>, 10. 4. 2019).

MinMinas (nedatováno). *Types and Modes of International Cooperation*. (<https://www.minminas.gov.co/web/ingles/types-of-cooperation>, 10. 3. 2019).

Nations online (nedatováno). *Guinea-Bissau*. (https://www.nationsonline.org/oneworld/guinea_bissau.htm, 27. 3. 2019).

Navetur (nedatováno). *Our history*. (<http://www.navetur-equatour.st/history.html>, 27. 3. 2019).

OECD (nedatováno). *Brazil's Development Co-operation*. (<http://www.oecd.org/dac/dac-global-relations/brazil-development-co-operation.htm>, 10. 3. 2019).

Patrício, Raquel, C. (nedatováno). The New South-South Cooperation in the Brazilian Foreign Policy. *Aladaa*. (https://ceaa.colmex.mx/aladaa/memoria_xiii_congreso_internacional/images/de_caria_the_new.pdf, 24. 2. 2019).

Picanço, Bartilotti, L. – Prado, Nozela, M – Allen, Andrew (2018). Fiscal Issues - Brazil 2018 Understanding the Issues. *Wilson center*. 14. 8. 2018 (<https://www.wilsoncenter.org/article/fiscal-issues-brazil-2018-understanding-the-issues>, 24. 2. 2019).

Piknerová, Linda – Doljaková, Aneta (2014). Emancipace nových mocností po konci studené války. In: Piknerová, Linda – Šanc, David eds., *Nové mocnosti globálního Jihu: Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému* (Praha: Dokořán), s. 15–35.

Queiroz, Mario (2007). ANGOLA-BRAZIL: Portuguese – the Common Language of Trade. *IPS*. 13. 11. 2007 (<http://www.ipsnews.net/2007/11/angola-brazil-portuguese-the-common-language-of-trade/>, 27. 3. 2019).

Queiroz, Mario (nedatováno). Oil Lubricates Equatorial Guinea's Entry into Portuguese Language Community. *IPS*. (<http://www.ipsnews.net/2014/07/oil-lubricates-equatorial-guineas-entry-into-portuguese-language-community/>, 27. 3. 2019).

Revolvy (nedatováno). *Portuguese language in Africa*. (<https://www.revolvy.com/page/Portuguese-language-in-Africa>, 27. 3. 2019).

Rodrigues, Pietro, C. (2016). Brazilian foreign policy and investments in Angola. *ResearchGate*. nedatováno (https://www.researchgate.net/publication/313606181_Brazilian_foreign_policy_and_investments_in_Angola, 27. 3. 2019).

Rudolfová, Alena (2018). Zahraniční politika Brazílie v období 1995–2010: kontinuita, nebo diskontinuita?. In: Grausová, Šárka – Rudolfová, Alena eds., *Brazílie v souvislostech* (Červený Kostelec: Pavel Mervart), s. 65–89.

Russo, Giuliano – Cabral, Lúcia – Ferrinho, Paulo (2013). Brazil-Africa technical cooperation in health: What's its relevance to the post-Busan debate on 'aid effectiveness'?. *ResearchGate*. Nedaťováno

(https://www.researchgate.net/publication/235006265_Brazil-Africa_technical_cooperation_in_health_What's_its_relevance_to_the_post-Busan_debate_on_'aid_effectiveness', 18. 3. 2019).

Russo, Giuliano – Shankland, Alex (2014). Brazil's engagement in health cooperation: what can it contribute to the global health debate? *Oxford Academic*. 1. 3. 2014 (<https://academic.oup.com/heapol/article/29/2/266/643505>, 18. 3. 2019).

SACU (nedaťováno). *What is SACU?*. (http://www.sacu.int/about/what_is.html, 20. 3. 2019).

Santander (2019). *BRAZIL: ECONOMIC AND POLITICAL OUTLINE*. (<https://en.portal.santandertrade.com/analyse-markets/brazil/economic-political-outline>, 24. 2. 2019).

Santos, Roberta, F. – Cerqueira, Mateus, R. (2014). South-South Cooperation: Brazilian experiences in South America and Africa. *Scielo*. (http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0104-59702015000100023, 24. 2. 2019).

Santos, Pablo, F. (2005). Brazil's Remarkable Journey. *IMF*. Nedaťováno (<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2005/06/fonseca.htm>, 27. 7. 2019).

Scala, Fabio (2018). Brazil-Mozambique relations with Ambassador Rodrigo Baena Soares. *FurtherAfrica*. 3. 4. 2018 (<https://furtherafrica.com/2018/04/03/open-talk-brazil-mozambique-relations-with-ambassador-rodrigo-baena-soares/>, 27. 3. 2019).

Schuftan, Claudio (2011). DEVELOPMENT COOPERATION* CLAIMS ALTRUISM AND MORALITY, BUT IS DRIVEN BY AN IMAGE OF MORAL SUPERIORITY. *The Social Medicine Portal*. 20. 11. 2011 (<https://www.socialmedicine.org/2011/11/20/human-rights/development-cooperation-claims-altruism-and-morality-but-is-driven-by-an-image-of-moral-superiority/>, 1. 3. 2019).

Souza, André, M. (2013). Brazil's Development Cooperation in Africa: A New Model? *NKIBRICS*. 13. 10. 2013 (http://www.nkibrics.ru/system/asset_docs/data/54cf/7275/6272/690a/8b0f/0000/original/Brazilian_Development_Cooperation_in_Africa.pdf?1422881397, 10. 3. 2019).

Stolte, Christina (2013). Brazil in Africa. *HIR*. 30. 3. 2013 (<http://hir.harvard.edu/article/?a=3078>, 25. 2. 2019).

Stratfor (nedatováno). *Brazil and Africa Bridge the South Atlantic*. (<https://worldview.stratfor.com/article/brazil-and-africa-bridge-south-atlantic>, 9. 4. 2019).

Stuenkel, Oliver (2013). As the BRICS rise in Africa, Japan seeks to hold its ground. *Post Western World*. 15. 6. 2013 (<https://www.postwesternworld.com/2013/06/15/as-the-brics-rise-in-africa-japan-seeks-to-hold-its-ground/>, 10. 3. 2019).

Stuenkel, Oliver (2017). *Was Dilma Rousseff an international affairs wonk at heart?* 1. 5. 2017 (<https://www.postwesternworld.com/2017/05/01/rousseff-international-affairs/>, 1. 3. 2019).

Šanc, David – Piknerová, Linda (2018). Transformace zahraniční politiky Brazílie za prezidentství Luly da Silvy. Afrika jako staronový vektor brazilské zahraniční politiky. In: Grausová, Šárka – Rudolfová, Alena eds., *Brazílie v souvislostech* (Červený Kostelec: Pavel Mervart), s. 91–111.

The Diplomatic Society (nedatováno). *Trade between South Africa and Brazil growing*. (<http://www.thediplomaticsociety.co.za/index.php/archive/archive/717-trade-between-south-africa-and-brazil-growing>, 29. 3. 2019).

The Heritage Foundation (nedatováno). *Angola*.
(<https://www.heritage.org/index/country/angola>, 27. 3. 2019).

The Heritage Foundation (nedatovánob). *Mozambique*.
(<https://www.heritage.org/index/country/mozambique>, 27. 3. 2019).

The Heritage Foundation (nedatovánoc). *Guinea-Bissau*.
(<https://www.heritage.org/index/country/guineabissau>, 27. 3. 2019).

The Heritage Foundation (nedatovánod). *Cabo Verde*.
(<https://www.heritage.org/index/country/caboverde>, 27. 3. 2019).

The Heritage Foundation (nedatovánoe). *South Africa*.
(<https://www.heritage.org/index/country/southafrica>, 29. 3. 2019).

The Presidency (2015). *Address by President Zuma, on the occasion of the Inaugural Ubuntu Diplomacy Awards: Celebrating Excellence in Diplomacy, Cape Town International Convention Centre*. 14. 2. 2015
(<http://www.thepresidency.gov.za/speeches/address-president-zuma%2C-occasion-inaugural-ubuntu-diplomacy-awards%3A-celebrating-excellence>, 29. 3. 2019).

Thorne, Samantha (2018). Brick by Brick: BRICS Past and Future. *Diplomatic Courier*. 25. 7. 2018 (<https://www.diplomaticcourier.com/2018/07/25/brick-by-brick-brics-past-and-future/>, 23. 3. 2019).

UNESCO (nedatováno). *Young people from Brazil and Cape Verde strike cooperation in education in sexuality*. (<https://en.unesco.org/news/young-people-brazil-and-cape-verde-strike-cooperation-education-sexuality>, 27. 3. 2019).

Václavíček, Tomáš (2015). Afrika 21. století: nová „země příležitostí“?. *Roklen24*. 2. 4. 2015 (<https://roklen24.cz/a/wyuq6/afrika-21-stoleti-nova-zeme-prilezitosti>, 27. 3. 2019).

Veras, Otavio (2017). Agriculture in Africa: Potential versus reality. *How We Made It In Africa*. 21. 1. 2017 (<https://www.howwemadeitinafrica.com/agriculture-africa-potential-versus-reality/57635/>, 18. 3. 2019).

White, Lyal (2013). Emerging powers in Africa: Is Brazil any different?. *CCS*. 24. 4. 2013 (<http://ccs.ukzn.ac.za/files/Emerging%20powers%20in%20Africa%20-%20is%20Brazil%20any%20different.pdf>, 25. 2. 2019).

WEforum (nedatováno). *Brazilian Agricultural Research Corporation (Embrapa)*. (<http://reports.weforum.org/manufacturing-growth/brazilian-agricultural-research-corporation-embrapa-brazil/>, 18. 3. 2019).

7. Resumé

Beginning of the Brazilian-African relations dates from the times of colonialism, but only at the beginning of the current millennium a dynamic development of these relations occurred. This cooperation between Brazil and Africa was mainly influenced by the president Lula da Silva, during whose reign was the cooperation most intensive.

The goal of this thesis was to find out how has the relations between Brazilian federative republic and African countries changed after the inauguration of Lula da Silva. This work will focus on the period between 2003 – 2018.

The first chapter describes the development of the strategy of Brazilian contemporary foreign policy. In the 80's of the last century was the strategy of autonomy replaced by the strategy of integration that was since 1995 further developed by the president Cardoso. With this strategy, Brazil broke off from the isolationism and opened itself to the world. Under these conditions, Lula smoothly continued in the work of his predecessor and deepened already started integration of the Latin America. In his home environment, Lula introduced extensive social program called Bolsa Familia that has helped to improve living conditions of a great number of the Brazilian citizens. Brazilian ambitions were focused to win the position of the regional power. Concept of the regional power is defined in this chapter. Moreover, there is described the impeachment of Dilma Rousseff and the stagnation of Brazil in the years of 2015 and 2016. In the foreign policy of Brazil, Lula continued in cooperation with developed countries, but the priority was, aside from the Latin America, also Africa. Especially the African lusophone countries. Relations with African were some sort of a tool for Brazil to achieve a certain world status. Thanks to the economic rise of Brazil and suitable international conditions at the beginning of the 21th century, the Brazil was able to help developing countries. The second chapter is focused on the cooperation of Brazil with Africa and analyzes factors that led Brazil to the cooperation with Africa and also describes different forms of this cooperation. Especially the concept South-South and cooperation inside IBSA and BRICS. This chapter includes main development areas, as well as projects in agriculture, healthcare,

education or trade and culture. Brazilian cooperation is characterized by providing its know-how and using its soft-power tools. Third and the last chapter is analyzing bilateral relations of Brazil with lusophone African states and with South Africa Republic.